Univerzita Pardubice

Fakulta Restaurování

Restaurování starého tisku z roku 1616: Postill Oder Außlegung der Fest–und Feyrtäglichen Evangelien durch das gantze Jar

Kamila Vítová

Bakalářská práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: **2013/2014**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Kamila Vítová**
Osobní číslo:	**R10010**
Studijní program:	**B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor:	**Restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů**
Název tématu:	**Restaurování starého tisku z roku 1616: Postill Oder Aulegung der Fest- und Feyrtäglichen Evangelien durch das gantze Jar**
Zadávající katedra:	**Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů**

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce bude spočívat v samostatném řešení restaurování konkrétního historického tisku. Kniha pochází ze sbírek Muzea Jindřichohradecka v Jindřichově Hradci.
Tisk v původní vazbě se nachází ve velice špatném stavu. Jak v případě knižní vazby, tak samotného knižního bloku došlo k rozsáhlým poškozením.
Studentka provede zdokumentování stavu díla před restaurováním a komplexní průzkum tisku. Na základě výsledků průzkumu stanoví koncept zásahu a navrhne jednotlivé restaurátorské kroky, které bude konzultovat s vedoucím práce a majitelem objektu. Celý proces samotného restaurátorského zákroku podrobně písemně a fotograficky zdokumentuje, dle platných pokynů pro psaní závěrečných prací na FR.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

ĎUROVIČ, Michal a kol. Restaurování a konzervování archiválií a knih. Praha 2002.
HAMANOVÁ, Pavlína. Z dějin knižní vazby: Od nejstarších dob do konce XIX. stol. Praha: Orbis, 1959.
KUBIČKA, Roman a ZELINGER, Jiří. Výkladový slovník: malířství, grafika, restaurátorství. 1. vyd. Praha: Grada.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Radomír Slovik**
Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů

Datum zadání bakalářské práce: **31. října 2013**
Termín odevzdání bakalářské práce: **12. srpna 2014**

Ing. Karol Bayer
děkan

L.S.

Mgr. Radomír Slovik
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 4. srpna 2014

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti, vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

Prohlašuji, že jsem při restaurování použila pouze materiálů a postupů uvedených v této práci. Nejsem si vědoma nových zjištění a skutečností na restaurovaných objektech, které by zde nebyly uvedeny.
Prohlašuji, že restaurátorský zásah byl proveden v souladu s restaurátorskou etikou.

V Litomyšli dne:……

.....

Kamila Vítová

…….....

Mgr. Radomír Slovik

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedení ateliéru – panu Mgr. et BcA. Radomíru Slovikovi, a asistentce MgA. Karině Sojkové za to, že se vždy ochotně podělili o cenné rady a zkušenosti z restaurování.

Dále bych ráda poděkovala paní Ing. Aleně Hurtové, Ing. Magdě Součkové a PhMr. Bronislavě Bacílkové za provedené chemicko-technologické analýzy.

Za vstřícnou konzultaci a pomoc v oblasti ikonografie děkuji PhDr. Zdeně Paukrtové a PhDr. Radku Martínkovi, Ph.D.

Děkuji také panu Jiřímu Kmoškovi a Jaroslavu Prášilovi za konzultace a rady pro restaurování kovů.

Za poskytnutou podporu děkuji své rodině a přátelům.

Anotace

Starý tisk *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr, Advent und Fasten*, je tištěn v roce 1616 v Mnichově. Pochází ze sbírek muzea v Jindřichově Hradci.

Desky knihy byly zlomené, usňový pokryv byl potrhaný a byly v něm ztráty. Druhotné zásahy v kování degradovaly původní materiály. Knižní blok se zachoval v relativně dobrém stavu. Šití bylo funkční.

Restaurátorská dokumentace popisuje postup restaurátorských prací na objektu. Zahrnuje popisy knihy a jejího poškození a popis grafické výzdoby. Obsahuje doporučené podmínky uložení objektu, seznam použitých materiálů a chemikálií, textové přílohy s analýzami, grafické přílohy a fotografickou dokumentaci. Na restaurovanou knihu byla vyrobena ochranná krabice.

Na závěr dokumentace jsou zařazeny kapitoly, věnované společensko-historickému kontextu vzniku knihy.

Klíčová slova

Restaurování, konzervování, knižní vazba, kniha, postila, dřevořez, Pierre de Besse, starý tisk

Title

Restoration of an old print from 1616: Postill Oder Außlegung der Fest- und Feyrtäglichen Evangelien durch das gantze Jar

Annotation

Old print *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr, Advent und Fasten* was printed in 1616 in Munich. It comes from the collection of the Museum in Jindřichův Hradec.

Boards of the book were broken, cover from leather was tattered and there were losses in it. Secondary interventions on fastenings and fittings had degraded the original materials. The bookblock has been preserved in relatively good condition. Sewing was functional.

The documentation of restauration describes the procedure of restauration work on the object. Documentation includes description of the book, its damage and description of graphical decorations. It includes suggested suitable condition of storage of the object, a list of used materials and chemicals, text supplement with analysis, graphic supplement and photographic documentation. A protective box has been produced for a restored book.

At the end of the documentation are included chapters devoted to the socio-historical context of the book's formation.

Keywords

Restauration, conservation, bookbinding, book, postil, woodcut, Pierre de Besse, old print

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Ateliér restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů
Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl
Tel., fax.: 461 612 565
E-mail: dekanat.FR@upce.cz

RESTAURÁTORSKÁ DOKUMENTACE

Restaurování knihy

Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr, Advent und Fasten

Mnichov, 1616

Vypracovala: Kamila Vítová

Vedoucí práce: Mgr. BcA. Radomír Slovik

Litomyšl

2014

Seznam použitých zkratek

č. – číslo

ev. – evangelium

kap. – kapitola

mj. – mimo jiné

např. – například

obr. - obrázek

pol. – polovina

r. – rok

str. – strana

sv. – svatý/svatá

zn. – značka

Počet vyhotovení restaurátorských dokumentací: 3

Místo uložení dokumentací:

1x Univerzita Pardubice – Fakulta restaurování

1x Muzeum Jindřichohradecka, Balbínovo náměstí 19/I, Jindřichův Hradec

1x soukromý archiv restaurátora

Celkový počet stran dokumentace: 114

Počet stran textu: 53

Počet stran příloh: 61

Počet fotografií: 56

Autor Fotografií: Kamila Vítová

Typ fotoaparátu: Canon EOS 60D, Canon EOS 30 D, Nikon D 5000, Nikon D 7000

Dokumentace je chráněná ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb.v úplném znění (autorský zákon).

Obsah

Úvod 13

1 Identifikace 15

2 Typologický popis 17

2.1 Typologický popis knižní vazby 17

2.2 Typologický popis knižního bloku 18

2.3 Typografický popis 19

2.4 Grafická výzdoba 20

2.4.1 Titulní listy 20

2.4.2 Figurální dřevořezy a jejich ikonografický výklad 20

2.4.3 Iniciály 29

2.4.4 Ornamentální dekory 29

3 Popis poškození 31

3.1 Poškození knižní vazby 31

3.2 Poškození knižního bloku 31

4 Restaurátorský záměr 33

5 Pracovní postup 34

6 Seznam použitých materiálů a chemikálií 39

7 Podmínky uložení 42

8 Německé postily v kontextu reformace a protireformace 43

9 Pierre de Besse a *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr* 46

10 Typologie renesanční knižní vazby 48

11 Závěr 53

12 Textová příloha 54

13 Grafická příloha 66

13.1 Titulní listy a dekory 71

13.2 Katalog dřevořezů 74
13.3 Katalog iniciál 82
14 Fotodokumentace 84
15 Seznam použité literatury a internetových adres 114

Úvod

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo restaurování knihy *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr, Advent und Fasten* z roku 1616, tištěné v Mnichově. Kniha pochází ze sbírek muzea v Jindřichově Hradci.

Postilu Pierra de Besse z francouzštiny přeložil Aegidus Albertinus a vytiskl Nikolaus Heinrich.

V první kapitole jsou uvedeny faktické údaje o knize.

Druhá kapitola je věnována typologickému popisu knihy. Popisu knižní vazby, knižního bloku, typografii a popisu grafické výzdoby. Grafická výzdoba tohoto díla je obsáhlá, proto je jí věnováno více pozornosti. Kapitola zahrnuje i ikonografický výklad doprovodných dřevořezů a zajímavost v použití matric – oddělené tištění rámů a obrazů.

Třetí kapitola obsahuje popis poškození knižní vazby a knižního bloku.

Ve čtvrté kapitole je v bodech popsán původní restaurátorský záměr.

V páté kapitole je podrobně popsán postup restaurátorských prací a zásahů, provedených na knize.

Šestá kapitola vypisuje všechny materiály, použité při restaurátorském zásahu.

V sedmé kapitole se nachází doporučené podmínky uložení a pokyny k manipulaci s knihou.

V osmé kapitole je nastíněn historicko-společenský kontext tvorby německých postil v 16. a na počátku 17. století.

Devátá kapitola je zaměřena přímo na vznik knihy *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr, Advent und Fasten*, a na tvůrce, kteří se podíleli na jejím vzniku.

Desátá kapitola popisuje typologii renesanční knižní vazby.

Dále se v práci nachází textová příloha, zahrnující analýzy, potřebné k restaurování knihy, a grafická příloha, která obsahuje nákresy a schémata funkčních prvků knihy, frotáže usně, překreslené filigrány a grafickou výzdobu knihy.

Poslední část obsahuje podrobnou fotodokumentaci díla před, po a v průběhu restaurování.

1 Identifikace

Předmět restaurování: kniha kvaternového formátu s nasazovanou vazbou, dřevěné desky pokryté jirchou zdobenou slepotiskem, knižní blok vyšit na pět dvojitých vazů a dva zapošivací stehy

Název díla: *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr, Advent und Fasten*

Přírůstkové (signaturní, inventární) číslo: S 2738

Datace: 1616

Jazyk: němčina

Rozměry (mm): 355 x 230 x 100

Místo uložení: Muzeum Jindřichohradecka, Balbínovo náměstí 19/I, Jindřichův Hradec

Objednavatel: Muzeum Jindřichohradecka, Balbínovo náměstí 19/I, Jindřichův Hradec

Restaurování provedla: Kamila Vítová, studentka 4. ročníku Ateliéru restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů, Univerzita Pardubice – Fakulta restaurování

Vedoucí práce: Mgr. et BcA. Radomír Slovik, vedoucí Ateliéru restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů, Univerzita Pardubice – Fakulta restaurování

Konzultace:

MgA. Karina Sojková, asistent Ateliéru restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů Fakulty restaurování Univerzity Pardubice

Jiří Kmošek, VŠCHT Praha

Jaroslav Prášil, VOŠ Turnov

PhDr. Radek Martinek Ph.D.

PhDr. Zdena Paukrtová

Termín započetí a konce restaurování: březen – červenec 2014

Analýzy:

PhMr. Bronislava Bacílková – Mikrobiologické zkoušky – Národní archiv, Oddělení péče o fyzický stav archiválií, biologická laboratoř, Archivní 4/2257, 14901 Praha 4

Ing. Alena Hurtová – chemicko-technologický průzkum vlákninového složení papíru, motouzu a typu činění usní – Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Jiráskova 3, 57001, Litomyšl, chemicko-technologická laboratoř

Ing. Magda Součková – technologický průzkum stavu usně, měření teploty smrštění vláken a zjištění koherence vláken – Národní knihovna

2 Typologický popis

Kniha s názvem *Postilla Oder Auslegung aller Sonn-Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr, Advent und Fasten* má rozměry 355 x 230 x 100 mm. Jejím autorem je francouzský teolog Pierre de Besse. V němčině vyšla v překladu Aegida Albertina v roce 1616.

Knihu tvoří soubor tří svázaných postil od stejného autora.

Exempláře třetí části knihy se nacházejí např. v Moravské zemské knihovně nebo ve Bayerische Staatsbibliothek v Mnichově.

2.1 Typologický popis knižní vazby

Knižní blok je k bukovým deskám fixován vazy, procházejícími z vnější strany desky dovnitř a opět ven. Vazy jsou připevněny kolíčky. Tloušťka desek je 8 mm. Desky jsou zhraněné na vnitřních stranách po celé délce všech tří ořízkových stran. Na vnějších stranách jsou zhraněny v prostředních částech desek. V zadní desce se nachází dva žlábky pro řemínky kování. V přední desce jsou na přední hraně dva výřezy pro štítky spon, mezi nimiž se nachází druhotný výřez pro později doplněné kování.

Průzkum (viz Textová příloha, str. 55) prokázal, že pokryv tvoří jircha – vepřovice. Je zdobená slepotiskem s rámovou kompozicí. Přední i zadní deska jsou kompozičně stejné, a jsou zdobeny stejnými rolnami. Celá deska je ohraničena rámem z trojité plné linky. Na ni navazuje rám obloučků s palmetami, v horní a dolní části zdvojený. Další pás je oddělen trojitou linkou. Za ní se nachází alegorie *FIDES* (víra) s vročením 1589, *PRVDENTI* (opatrnost), *IVSTICIA* (spravedlnost) s mečem a *SPES* (naděje). Navazuje další rám, oddělený trojnásobnou linkou. Je tvořený akantovými rozvilinami ve tvaru písmene „S“. Ve středu se nachází plotna, opět oddělená trojnásobnou linkou. Nad a pod plotnou jsou dvě prázdná, vložená pole. Plotny mají rozměry 88 x 51 mm. Na přední desce je Kristus na kříži. Po obou stranách kříže stojí jedna figura. Pod výjevem stojí nápis: „*ECCE AGNVS DEI QVI TOLLIS PECCATA MVNDI MISERERE NOBIS*“[1]. Na zadní desce se nachází scéna zmrtvýchvstání. Kristus vychází ze sarkofágu, u jeho paty leží

1 Hle Beránek Boží, který snímáš hříchy, smiluj se nad námi

lebka. Pod vyobrazením by měl být nápis: *„Resurrexit sicut dixit "*[2]. Písmena, která je možné rozluštit, však píší: *„RESVRECTUS ...MORT VS... TVVS... NUM"* Frotáže slepotisků jsou zobrazeny v grafické příloze na str. 66 a 67.

Z původního kování se dochovaly čtyři vykrajované nárožnice s pánvičkovitými puklami. Kolem pukel jsou po stranách písmena *M* a *T*. Nárožnice byly připevněny 2 – 3 hřebíčky. Kniha se pravděpodobně původně zavírala na dvě háčkové spony s kolíčkovou záchytkou a čepelovitým štítkem. Nárožnice jsou adjustované na přední desce v levém horním a pravém dolním rohu. Dolní nárožnice sem byla přemístěna z pravého dolního rohu zadní desky při druhotné aplikaci kování železnými hřebíky. Je to patrné z toho, že byla vyrobena bez hrany, kopírující hranu knižní desky. Na zadní desce se nárožnice nacházejí na straně u přední ořízky. Kování je mosazné a bylo upevněno mosaznými hřebíčky. Při druhotném zásahu do kování byly dvě nárožnice přibity železnými hřebíky. Byly to nárožnice adjustované na přední desce u přední ořízky. Horní se již nedochovala. Při druhotném zásahu do kování byl navíc přidán usňový řemínek, upevněný na zadní desce, kterým se kniha zavírala na hřebík v hraně přední desky. Všechny sekundární úpravy byly provedeny pomocí železných hřebíků. (viz Grafická příloha obr. č. 5 a 6)

2.2 Typologický popis knižního bloku

Složky knižního bloku jsou vyrobeny z ručního hadrovinového papíru. (viz Textová příloha str. 55). Na předsádkách se nacházejí 2 typy filigránů. Jsou umístěny na předním a zadním přídeští, na listu pod předním přídeštím a na volných listech zadní předsádky. Podařilo se identifikovat jeden z filigránů – pochází z papírny v Augsburgu.[3] (viz Grafická příloha, obr. č. 1)

Titulní list byl původně slepen s následujícím listem bloku.

Přední a zadní předsádka mají odlišnou skladbu. Z přední předsádky se dochoval nejblíže u desky zakrácený list, na něm přilepený a prošitý dvoulist se spodním listem zakráceným na křidélko a vrchní list, viditelný na přídeští. Je možné, že tento list patří ke spodnímu křidélku u desky. Zadní předsádku tvoří tři dvoulisty, z nichž jsou dva spodní

[2] Vstal z mrtvých, jak řekl

[3] http://www.piccard-online.de/detailansicht.php?PHPSESSID=&klassi=004.002.002.002.011.030&ordnr=115483&sprache=

zakrácené na zhruba jednu třetinu listu. Tři listy z těchto dvoulistů jsou přilepeny k přídeští. Předsádky jsou rozdílné z nejasných důvodů. Jejich nákresy jsou zobrazeny v grafické příloze. (viz obr. č. 2).

Knižní blok se složkami, tvořenými třemi dvoulisty, je vyšit na pět dvojitých, konopných či lněných, motouzových vazů a dva zapošívací stehy. (viz Textová příloha str. 55) Mezivazní prostory jsou přelepeny šesti jirchovými pruhy, jejichž konce jsou přilepeny na vnitřních stranách desek. Kapitálky byly šity na pergamenové pásky, přilepené na vnějších stranách desek. Ořízka knižního bloku je zelená.

2.3 Typografický popis

Text je tištěn švabachem a humanistickým písmem. Kniha je strukturována do tří částí, které jsou od sebe odděleny titulními listy. Tyto části jsou paginovány a nachází se v nich signatury a kustody. V celé knize se vyskytují tištěné marginálie. Záhlaví je živé.

Po titulním listu následuje předmluva, psaná v jednom sloupci humanistickým písmem. Pokračují strany latinského textu nadepsané: *Conceptus poëticus DE CONCEPTIBVS THEOLOGICIS PETRI BESSAEI.* Tyto úvodní strany jsou bez paginace, se signaturami):(2 a):(3.

V knize se nacházejí přípisky tužkou. V první části na stranách 4, 260, 272, 275, 412, 462, 562, 611 a 623. Ve druhé na str. 32 (s vročením 1881), 95 a 364. Ve třetí na str. 126 a 213 (s vročením 1786).

První část má 671 stran. Nachází se zde dvě chyby v paginaci: 173 – 174 – 173 – 176 a 615 – 166 – 617. Jsou použity signatury s dolním indexem 1 - 4: A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z, a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, v, x, y, z, Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk.

Druhá část má 364 stran. Je signována a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, x, y, z, aa, bb, cc, dd, ee, ff, gg_{1-5}.

Třetí část má 265 stran. Nachází se zde chyba v paginaci: 98 – 99 – 200 – 201 – 102 – 103. Jsou použity signatury hh, ii, kk, ll, mm, nn, oo, pp, qq, rr, ss, tt, vv, xx, yy, zz, AAa, BBb, CCc, Ddd, Eee, Fff, Ggg_{1-3}.

2.4 Grafická výzdoba

Grafická výzdoba knihy sestává z titulních listů, figurálních dřevořezů, zobrazujících výjevy z Nového zákona, z iniciál a z ornamentálních dekorů, vyskytujících se na začátku a konci první části a na počátku druhé a třetí části.

2.4.1 Titulní listy

Titulní listy jsou zobrazeny v grafické příloze na str. 70 a 71.

Graficky zdobené titulní listy se nacházejí na začátku první a třetí části postily. Druhá část má titulní list pouze v typografickém provedení.

Titulní list první části má podobu edikuly. V parapetové části jsou medailony se čtyřmi západními církevními Otci - sv. Řehořem, sv. Ambrožem, sv. Augustinem a sv. Jeronýmem. Ve stojkách ostění stojí ve dvou patrech evangelisté se svými atributy. Vlevo sv. Matouš a sv. Marek, vpravo sv. Jan a sv. Lukáš. Celou kompozici uzavírá rozeklaný fronton se dvěma anděly, s lilií a palmovou ratolestí v rukou. Mezi sebou drží trnovou korunu, v jejímž středu jsou písmena IHS. Nad korunou je v oblacích Panna Marie, obklopená anděly. Pod trnovou korunou je malé vyobrazení *Zvěstování*. Střed edikuly je vyhrazen pro text titulu.

Titulní list třetí části postily vytváří grafický rám, uprostřed něhož je text. Ve spodní části je skupina mučedníků s palmovými ratolestmi. Mezi nimi stojí v popředí např. sv. Barbora a sv. Vavřinec. Ve sloupcích rámů jsou v medailonech výjevy Kristova mučení. Vlevo *Bičování* a *Korunování trnovou korunou*, vpravo *Pád pod křížem* se sv. Veronikou a *Ukřižování*. V horní části rámu je zobrazeno nebe s apoštoly, vznášejícími se na oblacích.

2.4.2 Figurální dřevořezy a jejich ikonografický výklad

Dřevořezy jsou zobrazeny v katalogu dřevořezů na str. 73.

Rozměry vyobrazení včetně rámů jsou cca 58 x 83 mm.

Dřevořezy jsou vyvedeny v 6 typech rámů. Čtyři druhy rámů byly tištěny odděleně od grafických obrazů. Stejná grafická vyobrazení mají někdy odlišné rámy. Dva druhy jsou součástí matric a byly tištěny společně s nimi. Tyto dva druhy jsou ornamentální rolverky s vykrajovanou vnitřní stranou rámu. Jsou to grafiky ze stran 1 a 658 v první části (1. typ) a grafika ze strany 27 první části.

Rámy tištěné odděleně od vyobrazení mají vnitřní stranu rámu rovnou, obdélníkovou. Dva z těchto rámů jsou jednoduché rolverky. Dalším rámem je rolverk s okřídlenými hlavičkami andílků v rozích, uprostřed nahoře s maskaronem. Poslední rámec je tvořen po stranách dvěma sloupy s putti, horní a spodní stranu rámu tvoří voluty, mezi nimiž jsou uprostřed okřídlené hlavy andílků.

První typ rolverku je v první části zastoupen na stranách 132, 149, 191, 210, 244, 294, 320, 357, 430, 471, 485, 529, 557, 613 a 628. Ve druhé části str. 40, 88, 116, 157 a 213. Ve třetí str. 33 a 200.

Druhý typ rolverku se vyskytuje v první části na stranách 178, 226, 261, 369, 445, 459, 503 a 570. Ve druhé na str. 116, 139, 220, 227, 267, 351 a 358. Ve třetí na str. 78, 101, 125, 145, 169 a 235.

Rám s okřídlenými hlavičkami andílků v rozích se nachází v první části na str. 52, 70, 87, 103, 118, 163, 277, 307, 343, 384, 399, 518, 545 a 585. Ve druhé na stranách 51, 162, 192 a 243. Ve třetí na str. 1, 67, 134, 190, 200 a 245. Některé z těchto jsou otočené o 180°, rám na první straně třetí části je otočen na výšku o 90°.

Rám s dvěma andílky po stranách můžeme nalézt v první části na stranách 330, 414 a 644; ve druhé na str. 287.

První část knihy

Na dřevořezu na str. 1 je zobrazen výjev z evangelia sv. Lukáše, kapitola 21. V pravé polovině je Ježíš, vykládající svým učedníkům o Posledním soudu. Nad ním jsou nebeská znamení – měsíc, slunce a kometa. V levé polovině je v horní části vyobrazení trůnícího Krista, obklopeného Pannou Marií po své pravici a sv. Janem Křtitelem po levici. Pod nimi jsou zatracení zaháněni do pekla a vykoupení vpouštěni do ráje.

Na straně 27 se nachází výjev z 11 kapitoly sv. Matouše. Zobrazena je část *O Janu Křtiteli. „Jan uslyšel ve vězení o činech Kristových; poslal k němu vzkaz po svých učednících.“*[4] Ježíš dal poznat, že je předpovězený mesiáš.

[4] *Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*, ekumenický překlad, Ekumenická rada církevní v ČSR Praha, 1979, Mt 11,2

Obrázek na str. 52 zobrazuje sv. Jana Křtitele podle evangelia sv. Jana, 1. kapitoly. Jan Křtitel v ruce třímá křížek, u jeho nohou stojí beránek, zprava přicházejí tři farizeové. V pozadí je krajina s řekou Jordán.

Na obrázku ze strany 70 Ježíš promlouvá ke svým učedníkům.

Dřevořez na str. 87 zobrazuje výjev z evangelia sv. Lukáše, 2. kap., část o Simeonovi a Anně, kde Simeon říká Panně Marii: *„i tvou vlastní duší pronikne meč“*[5].

Na dřevořezu ze str. 103 je vyobrazen *Dvanáctiletý Kristus v chrámě*, rozmlouvající s mudrci podle evangelia sv. Lukáše, 2. kapitoly.

Na straně 118 se nachází dřevořez, zachycující výjev *Svatba v Káně Galilejské*. Nahoře, vlevo za stolem, sedí Panna Marie, v přední části služebník přináší nádoby s vodou, které Ježíš proměňuje ve víno. Jedná se o 2. kapitolu Janova evangelia.

Dřevořez na str. 132 ukazuje scénu *Uzdravení malomocného* z 8. kapitoly Matoušova evangelia.

Na straně 149 je také výjev ze stejné kapitoly – *Utišení bouře*. Ježíš se plaví po moři se svými učedníky, a zatímco zuří bouře, on spí.

Na straně 163 je dřevořez *Podobenství o rozsévači* z 13. kapitoly Matoušova evangelia: *„Když rozsíval, padla některá zrna podél cesty, a přilétli ptáci a sezobali je. Jiná padla na skalnatou půdu, kde neměla dost země a hned vzešla, protože nebyla hluboko v zemi. Ale když vyšlo slunce, spálilo je; a protože neměla kořen, uschla. Jiná zas padla mezi trní; trní vzrostlo a udusilo je. A jiná zrna padla do dobré země a dala užitek,…“*[6].

Kapitola k dřevořezu na straně 178, uvádí 13. kapitolu evangelia sv. Matouše. Zobrazení se ale váže k 7. kapitole. Jedná se o *Výrok o stromu a ovoci*, jak uvádí nápis ve spodní části vyobrazení *„A FRVCTIBVS EORVM“*.

Dřevořez na str. 191 se váže k 20. kapitole sv. Matouše. Zobrazuje *Podobenství o dělnících na vinici*. Dělníci, kteří přišli na pole nejpozději, dostali stejnou odměnu jako ti, kteří přišli první.

---

[5] *Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*, ekumenický překlad, Ekumenická rada církevní v ČSR Praha, 1979, L 2,35

[6] Ibidem Mt 13,4 – 8

Strana 210 zachycuje Podobenství o rozsévači z 8. kapitoly Lukášova evangelia. Jedná se o stejnou matrici, která byla použita i při zobrazení na str. 163.

Na straně 226 se nachází dřevořez z 18. kapitoly Lukášova evangelia. Jedná se o *Uzdravení slepého u Jericha*.

Na dřevořezu ze strany 244 je vyobrazen sv. Tomáš, přikládající ruku k ráně na Kristově boku. Je to výjev z 20. kapitoly evangelia sv. Jana – *Dvojí zjevení v Jeruzalémě*.

Dřevořez na straně 261 zobrazuje 10. kapitolu Janova evangelia, část *O dobrém pastýři*, který brání své ovce a odhání vlka.

Na straně 277 je dřevořez z 16. kapitoly evangelia sv. Jana. Ježíš káže svým učedníkům.

Na vyobrazení ze str. 294 je Kristus se svými učedníky, které zpravuje o příchodu Přímluvce, Ducha sv.

Dřevořez na str. 307 zobrazuje výjev z 13. kap. Janova evangelia. Ježíš káže svým učedníkům. Jedná se o stejnou dřevořezovou matrici jako na str. 70.

Kapitola na straně 320 je sice označena kapitolou 15 a 16 Janova evangelia, zobrazuje však *Proměnění Páně*, které se v těchto kapitolách nevyskytuje. Kristus se vznáší v oblaku bílého světla, zanechávaje na zemi své šlépěje. Na hoře pod ním jsou ležící apoštolové, vzhlížející k němu.[7]

Dřevořez na str. 330 zobrazuje *Podobenství o dvou stavitelích* z 6. kapitoly evangelia sv. Lukáše. Dům, který byl postaven s hlubokými základy na skálu, odolal povodni, zatímco dům, který byl postaven na zemi bez základů, se zřítil.

Strana 343 zachycuje výjev ze 14. kapitoly evangelia sv. Lukáše – *Podobenství o hostině*. Pán svému služebníku přikazuje, aby na hostinu pozval *„chudé, zmrzačené, slepé a chromé“*.[8]

---

[7] ROYT, Jan – *Slovník biblické ikonografie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006, str. 248

[8] *Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*, ekumenický překlad, Ekumenická rada církevní v ČSR Praha, 1979, L 14,21

Na straně 357 Ježíš káže farizeům a vysvětluje jim v podobenstvích, proč přijímá hříšníky. Jedná se o 15. kapitolu Lukášova evangelia.

Dřevořez na str. 369 zobrazuje *Povolání rybářů* z 5. kapitoly ev. sv. Lukáše. Ježíš poručil rybářům, aby zajeli na hlubinu a spustili sítě. Přestože v noci nic neulovili, jejich sítě se nyní zaplnily. Takto přijal Kristus Petra, Jana a Jakuba jako své učedníky.

Na str. 384 Ježíš káže farizeům na levé straně zobrazení. Napravo za ním stojí jeho učedníci.

Vyobrazení na str. 399 zachycuje výjev *Nasycení čtyř tisíců* podle 8. kapitoly ev. sv. Marka. Hladoví poutníci se nasytili ze sedmi chlebů a několika ryb. Po sebrání zbytků zbylo zázrakem ještě 7 košů chleba.

Na dřevořezu ze str. 414 Ježíš káže svým učedníkům.

Dřevořez na str. 430 ztvárňuje *Podobenství o nepoctivém správci* z 16. kapitoly ev. sv. Lukáše.

Výjev na str. 445 zpodobňuje scénu *Vyčištění chrámu* podle ev. sv. Lukáše, 19. kapitoly. Ježíš vyhání kupce z chrámu.

Scéna ze str. 459 vyobrazuje kapitolu 18 z Lukášova evangelia – *O farizeu a celníkovi*. Farizeus je domýšlivý a modlí se u oltáře, celník se modlí v pozadí s očima sklopenýma k zemi.

Na straně 471 se nachází dřevořez s výjevem *Uzdravení hluchoněmého* podle evangelia sv. Marka, 7. kapitoly. Ježíš vkládá prsty do úst a na uši nemocného a uzdravuje ho.

Výjev ze str. 485 ztvárňuje *Podobenství o milosrdném Samaritánovi* z 10. kap. evangelia sv. Lukáše. V popředí Samaritán ošetřuje raněného. Vedle stojí samaritánův kůň, v pozadí jsou odcházející postavy kněze a levity, které zmrzačeného minuly.

Str. 503 zobrazuje *Uzdravení deseti malomocných*, ze 17. kapitoly Lukášova evangelia. Ježíš uzdravil deset malomocných, jen jeden však poděkoval, jak je vidět napravo za Kristovými zády. *„padl tváří k Ježíšovým nohám a děkoval mu.“*[9]

Na straně 518 Ježíš vykládá apoštolům. Jedná se o stejný dřevořez jako na str. 277.

Vyobrazení ze str. 529 zpodobňuje *Vzkříšení syna naimské vdovy* ze 7. kapitoly ev. sv. Lukáše. Ježíš probouzí z mrtvých muže na márách, nad jehož hlavou stojí jeho matka.

Scéna na straně 545 ztvárňuje *Spor o uzdravování v sobotu* z Lukášova evangelia, 14. kapitoly. Ježíš jí u stolu s farizei, zatímco do místnosti přichází člověk, stižený vodnatelností. Přestože je sobota, Ježíš ho uzdraví.

Na straně 557 Ježíš rozmlouvá s farizei. Jedná se o stejný dřevořez jako na straně 357.

Na str. 570 je *Uzdravení ochrnutého*. Ježíš říká uzdravenému: *„Vstaň, vezmi své lože a jdi domů“*[10]

Výjev na str. 585 zobrazuje *Podobenství o hostině*. Byla použita stejná dřevořezová matrice jako na straně 343. Jedná se o scénu vážicí se k ev. sv. Matouše, 22. kapitolu.

Na straně 599 je zpodobněna scéna z *Uzdravení syna královského služebníka* z 4. kapitoly evangelia sv. Jana. Královský služebník prosí vkleče Ježíše o uzdravení svého syna. Ježíš jej posílá domů, s tím, že jeho syn bude žít.

Vyobrazení na str. 613 zachycuje *Podobenství o nemilosrdném služebníku* z 18. kap. ev. sv. Matouše. Král odpouští dluh svému služebníku. Po propuštění ovšem tento služebník nepromíjí dluh svému spolusluženbníku a uvrhne ho do vězení. Když se to dozví král, pošle ho do vězení rovněž – tento výjev je zobrazen vlevo v pozadí dřevořezu.

Dřevořez ze str. 628 je stejný jako dřevořezy ze stran 70 a 307.

---

[9] *Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*, ekumenický překlad, Ekumenická rada církevní v ČSR Praha, 1979, L 17,16

[10] *Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*, ekumenický překlad, Ekumenická rada církevní v ČSR Praha, 1979, Mt 9,6

Scéna na str. 644 vyobrazuje nemocnou ženu, která se dotkla Ježíšova šatu a byla uzdravena. Je to výjev z 9. kap. ev. sv. Matouše, *Vzkříšení dcery Jairovy*.

Strana 658 ztvárňuje *Poslední soud* podle 24. kapitoly sv. Matouše. Jedná se o stejné vyobrazení jako na první straně.

Druhá část knihy

Osmá strana druhé části zobrazuje výjev z Matouše, 8. kapitoly – *Uzdravení setníkova sluhy*. Setník vkleče prosí u Ježíšových nohou o uzdravení svého sluhy a je mu vyhověno. Stejnou dřevořezbu můžeme najít i na str. 599 v první části.

Na straně 33 se nachází vyobrazení *Pokušení na poušti* z 4. kapitoly Matoušova evangelia. V popředí ďábel pokouší Ježíše Krista, v pozadí je průhled na město.

Výjev na str. 51 zpodobňuje *Vyčištění chrámu* podle Matoušova evangelia, 21. kapitoly. Stejný dřevořez se nachází na str. 445 v první části.

Grafika na str. 66 vyobrazuje příběh *Ženy z okolí Týru* z 15. kap. ev. sv. Matouše. Žena prosí u Kristových nohou za uzdravení své dcery. Totožný dřevořez je v první části na str. 644.

Výjev ze str. 108 zpodobňuje příběh *Žádost synů Zebedeových* z Matouše, 20. kapitoly. Jejich matka prosí Ježíše, aby její synové měli místo po jeho pravici a levici v království nebeském. Stejná dřevořezová matrice byla použita pro předchozí grafiku na str. 66 a pro grafiku na str. 644 v první části knihy.

Strana 116 ztvárňuje na dřevořezu *Podobenství o boháči a Lazarovi* z 16. kap. sv. Lukáše. Boháč hoduje u stolu na pravé straně vyobrazení, vlevo leží Lazar a psi mu olizují vředy na nohou.

Vyobrazení ze str. 139 zachycuje část z 11. kap. Lukášova evangelia, nazvanou Ježíš *a Belzebub*. Ježíš vyhání zlého ducha z němého člověka.

Na straně 162 Ježíš vykládá svým učedníkům.

Scéna na straně 192 zobrazuje *Nasycení pěti tisíců* podle 6. kap. ev. sv. Jana. Zázrakem Ježíš rozdělil pět ječných chlebů a dvě ryby tak, že se na každého dostalo a po

jídle se sebralo ještě 12 košů zbylých potravin. Stejné zobrazení se nachází na str. 399 v prvním díle.

Na str. 200 je zachyceno *Vyčištění chrámu* podle Jana, 2. kapitoly. Totožná matrice byla použita již na str. 51 ve druhé a na str. 445 v první části knihy.

Str. 220 zpodobňuje *Vzkříšení syna naimské vdovy* podle 7. kap. sv. Lukáše. Dřevořez můžeme vidět i na str. 529 v první části knihy.

Grafika na str. 227 zobrazuje *Vzkříšení Lazara* podle ev. sv. Jana, 11. kapitoly. Ježíš vzkřísil Lazara z mrtvých po čtyřech dnech v hrobce. Lazar s pomocí vstává z hrobu, kolem něhož klečí jeho sestry, Marta a Marie, a děkují Ježíšovi.

Strana 243 obsahuje dřevořez z 8. kapitoly sv. Jana, z části *Spor o otcovství Abrahamovo*. Rozhořčení Židé se chopili kamenů a chtěli jimi házet po Ježíšovi, který utíká z chrámu.

Grafika na str. 267 zobrazuje výjev *Ježíš a hříšnice v domě farizeově* ze 7. kap. sv. Lukáše. Ježíš sedí u farizeova stolu a hříšnice mu nohy smáčí slzami, otírá je svými vlasy, líbá je a maže vzácným olejem.

Vyobrazení ze str. 287 vyobrazuje *Vjezd do Jeruzaléma*, podle 21. kap. sv. Matouše. Ježíš jede na oslici a lidé mu vystýlají cestu svými plášti.

Na straně 351 je scéna z 24. kap. ev. sv. Lukáše *Zjevení na cestě do Emauz*. Ježíš, po svém zmrtvýchvstání, provází dva poutníky, aniž by byl poznán.

Dřevořez na str. 358 zpodobňuje *Zjevení v Jeruzalémě* ze stejné kapitoly. Ježíš se zjevuje apoštolům a vysvětluje, že je živý a vstal z mrtvých.

Třetí část knihy

Na první straně třetí části se nachází *Poslední soud*. Výjevu dominuje trůnící Kristus, u jehož nohou klečí po jeho pravici Panna Marie a po levici Jan Křtitel. Za Pannou Marií stojí zástup andělů, za Janem Křtitelem skupina ďáblů. Nad všemi se vznáší Duch svatý. Pod Kristem jsou světci a mučedníci.

Na straně 40 je vyobrazen sv. Jan, píšící evangelium. Sedí pod stromem, u jeho nohou je orel. Celou scénu z pozadí ozařuje slunce.

Dřevořez na str. 67 je stejný jako na str. 294 v první části.

Vyobrazení ze str. 78 zachycuje *Vraždění neviňátek* z 2. kap. ev. sv. Matouše. Po narození Ježíše nechal Herodes povraždit v Betlémě a okolí všechny chlapce ve stáří do dvou let.

Na dřevořezu na str. 88 je *Obřezání v chrámu* podle 2. kap. ev. sv. Lukáše. Na levé straně jsou Panna Maria a Josef. Dítě drží v ruce říšské jablko.

Obrázek na str. 101 zpodobňuje scénu *Klanění mudrců* z 2. kap. ev. sv. Matouše. Vlevo sedí Madona s žehnajícím dítětem, v pozadí za ní se nachází sv. Josef, pozorující vše z přilehlého stavení. Napravo obdarovávají Ježíška tři mudrci. Na obloze za nimi září kometa.

Grafika na str. 116 vyobrazuje *Obětování Krista* z 2. kap. ev. sv. Lukáše. Malého Ježíška drží kněz, Josef a Marie obětují dvě hrdličky.

Na straně 125 se nachází *Zvěstování* podle Lukáše, 1. kapitoly. U pulpitu s knihou sedí Panna Marie a napravo přichází archanděl Gabriel, nesoucí lilii, a zvěstuje narození Ježíše. Z okna v pozadí přichází Duch svatý v podobě holubice.

Na dřevořezu ze str. 134 káže Kristus svým učedníkům. Totožný dřevořez můžeme vidět v první části knihy na stranách 277 a 518.

Grafika na str. 145 je stejná jako grafika na str. 320 v první části. Jedná se o *Proměnění Páně*.

Výjev na str. 157 vyobrazuje *Seslání Ducha svatého* ze Skutků apoštolů[11]. Na letnice byli apoštolové a Panna Maria naplněni Duchem svatým v podobě ohně[12].

Obrázek ze str. 169 zachycuje *Rozmluvu s Nikodémem*. Nalevo sedí Ježíš, napravo farizeus Nikodém.

[11] ROYT, Jan – *Slovník biblické ikonografie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006, str. 261

[12] *Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*, ekumenický překlad, Ekumenická rada církevní v ČSR Praha, 1979, Sk 2, 1 – 4

Na obrázku ze str. 190 je zobrazeno *Korunování Panny Marie*. Panna Marie klečí na nebesích a na její hlavu pokládá korunu Nejsvětější Trojice – napravo Otec, nalevo Syn a nad nimi Duch svatý.

Dřevořez na str. 200 zachycuje *Narození Jana Křtitele* podle Lukáše, 1. kapitoly.

Na straně 213 je vyobrazeno *Petrovo vyznání u Cesareje Filipovy* z 16. kap. Matoušova evangelia. Ježíš předává Petrovi klíče Království nebeského. V pozadí stojí ostatní apoštolové.

Grafika na str. 224 zpodobňuje *Nanebevzetí Panny Marie*. Světice se sepjatýma rukama stoupá k nebesům obklopená okřídlenými hlavičkami andílků. Pod sebou zanechává svůj opuštěný hrob.

Dřevořezy na straně 235 a 200 byly vytištěny stejnou matricí. Na straně 235 však vyobrazení představuje předky Ježíše Krista a jejich zrod.

Obrázek ze str. 245 zachycuje *Spor o prvenství* podle 18. kap. sv. Matouše. Učedníci se ptají Ježíše, kdo je největší v království nebeském. Ježíš k sobě přivolá dítě a praví: *„Kdo se pokoří a bude jako toto dítě, ten je největší v království nebeském“* [13].

Na straně 256 je zobrazen sv. Lukáš, píšící evangelium. Za jeho stolicí leží okřídlený býk, jeho atribut.

2.4.3 Iniciály

Iniciály jsou zobrazeny v katalogu iniciál na str. 77.

V knize se nacházejí iniciály o výšce 12 mm, 13 mm. 20 mm, 27 mm a 37 mm. Jsou kombinovány s různými velikostmi písma.

2.4.4 Ornamentální dekory

Obrazy dekorů jsou zařazeny v grafické příloze na str. 68.

Na první straně první části je v horní partii umístěn groteskový vlys, tvořený listy akantu s figurálními a zoomorfními motivy zajíců, psů a hlemýžďů.

[13] *Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*, ekumenický překlad, Ekumenická rada církevní v ČSR Praha, 1979, Mt 18, 4

Na poslední straně první části text uzavírá viněta tvořená groteskou z volut a listů akantu. Uprostřed se nachází maskaron s písmeny FHM. Po jeho bocích jsou rohy hojnosti. Pod ním okřídlená hlava andělíčka.

První stana druhé a třetí části nese nahoře vlys, tvořený listy akantu. Uprostřed je umístěna okřídlená hlava andílka. Po stranách hlavy troubí dva putti na trubku. Na krajích vlysu sedí dva ptáci a dívají se do středu ornamentu.

3 Popis poškození

3.1 Poškození knižní vazby

Obě desky jsou zlomené. Prasklina zadní desky způsobila odření usně na hraně svého zlomu. (viz Grafická příloha, obr. č. 6).

Useň je odlepená od přední desky, hřbetu a poloviny zadní desky. Nejvíce je potrhaná v části spodního vazu a spodní záložky na zadní desce a v rohu přední desky. Horní levý roh na přední desce je také odtržen a drží na deskách díky mosazné sponě. Nejvíce ztrát se nachází u spodní hlavice a na spodní části přední desky. Usni na přední desce chybí záložka po celé délce na všech hranách. (viz Grafická příloha – obr. č. 5 – poškození usně). Při testu koherence vláken usně vznikla směs částic s krátkými vlákny, prachových částic a středně dlouhých vláken. Vzorek byl odebrán z levého dolního rohu na přední desce. Při měření teploty smrštění bylo naměřeno 46,1 °C (viz Textová příloha str. 63), proto bude důležité vyvarovat se styku usně s vodou.

Z kování chybí čtyři nárožnice. Na přední desce pravá horní a dolní a levá dolní. Na zadní desce pravá horní. Nárožnice, nacházející se vpravo dole na přední desce byla převzata při adjustaci druhotného kování z pravého dolního rohu zadní desky. Těla spon a ani usňové řemínky se nedochovaly. Druhotné železné hřebíky jsou zkorodované a způsobily degradaci a mechanická poškození okolních materiálů.

3.2 Poškození knižního bloku

Mikrobiologické zkoušky neprokázaly přítomnost živých zárodků plísní. (viz Textová příloha str. 64)

V knižním bloku došlo k výraznějším ztrátám pouze v předsádkách a v prvních a posledních dvou složkách. Předsádky jsou potrhané a odlepené. Druhá předsádka praskla v půli spolu s dřevěnou deskou. Posledních 7 listů je silně poškozeno železným hřebíkem sekundárního kování. První dvě složky se dochovaly pouze v oddělených, silně pomačkaných listech. V poslední třetině knižního bloku jsou okraje listů, zejména přední ořízky, křehké a snadno se trhají. Šití knižního bloku je pevné, je vhodnější knižní blok restaurovat tzv. „in situ“, tedy bez nutnosti jeho rozebrání. Složky jsou rozklížené. Mezi stránkami se nacházejí prachové depozity, vysušené rostliny a mrtvý hmyz, pravděpodobně škvor.

Z kapitálků se dochovaly pouze tři pergamenové fragmenty na vnější straně přední desky nahoře a dole a na zadní desce nahoře.

Mezivazní přelepy jsou odlepené od knižního bloku. Praskly u přední desky, v celku se dochoval jen horní.

4 Restaurátorský záměr

1) Průzkum restaurované knihy a fotodokumentace.

2) Mechanické čištění.

3) Demontáž desek.

4) Výsprava papírové podložky knižního bloku.

5) Demontáž kování.

6) Výsprava desek.

7) Výsprava kování.

8) Nasazení desek.

9) Výsprava usně.

10) Adjustace kování.

11) Vylepení předsádek.

12) Zhotovení ochranné krabice.

13) Závěrečná fotodokumentace a vytvoření dokumentace restaurování.

Pozn.: Restaurátorský záměr se může v průběhu restaurátorských prací změnit vlivem nově zjištěných skutečností.

5 Pracovní postup

Průzkum a fotodokumentace knihy

Z knihy byly odebrány vzorky papírové podložky, usně a lepidla ze hřbetu. Z těchto vzorků byla provedena identifikace vlákninového složení papíru a textilií, identifikace typu činění vazební usně, teploty smrštění a koherence vláken, identifikace pojiva a mikrobiologické zkoušky. (viz Textová příloha str. 55, 63 a 64) Byly provedeny zkoušky rozpíjivosti záznamových prostředků (viz Textová příloha, tab. č. 1) a naměřeno pH papírové podložky (viz Textová příloha, tab. č. 2). Průměrné pH papíru se pohybuje kolem hodnoty 6,8. Bathofenantrolinový test na prokázání přítomnosti železnatých iontů, provedený u ručně psaných inkoustových poznámek, vyšel negativně. Kniha byla fotograficky zdokumentována.

Mechanické čištění a demontáž desek

Kniha byla mechanicky očištěna pomocí gumy Wallmaster, jemných štětců a restaurátorského vysavače.

Z důvodu výsprav usně a dřevěných desek bylo nutné oddělit desky od knižního bloku.

Demontáži desek předcházelo sejmutí předsádky za použití 5 % Tylose MH 300 ve vodě. Na předsádce se nacházel přípisek, napsaný vodorozpustným záznamovým prostředkem, který jsem zafixovala cyklododekanem, rozpuštěným v benzínu. Jako opora pro sejmutí křehké předsádky byl použit Hollytex.

Z desek byly kladívkem opatrně vyklepány kolíčky, zajišťující spojení knižního bloku s deskami. Umístění kolíčků bylo označeno pro jejich pozdější použití. Polovina kolíčků se dochovala pouze fragmentárně a pro scelení desek s blokem bylo později nutné vyrobit nové. U přední desky se dochoval druhý horní a prostřední kolíček, u zadní tři prostřední.

Mezivazní přelepy, odlepené od knižního bloku byly sejmuty z desek.

Restaurování papírové podložky knižního bloku

Hřbet knihy byl očištěn za použití 5 % Tylose MH 300 a skalpelu. Takto navlhčený hřbet byl tvarově dorovnán v oklepávacím lisu gumovým kladívkem a zaklížen 4 % Tylose

MH 6000. Mezivazní prostory jsem pracovně přelepila leteckým plátnem, lepeným škrobem, aby hřbet byl v průběhu prací chráněný.

Papírová podložka je vyspravena tónovanými japonskými papíry Tengujo Kashmir, Kawasahi a Kouzo, lepenými 4 % Tylose MH 6000. Papíry jsou tónovány saturnovými a rybacelovými azobarvivy. Dobové opravy knihy na stranách 321 v první části a 84, 266, 268 ve druhé zůstaly zachovány. Byly ale odlepené a proto byly očištěny od klihu, kterým byly původně přilepeny a znovu nalepeny na původní místo. Více stran bylo u přední ořízky zakončeno neseříznutým ručním papírem. Tyto původní okraje jsem kvůli zachování autenticity rovněž respektovala. Byly zpevněny japonským papírem Tengujo Kashmir.

První a poslední zmačkané listy knihy byly vyrovnány pod zátěží po navlhčení pomocí Tylose MH 300.

Na předsádkách se nacházela klihová rezidua. Proto se předsádky čistily ve vodní lázni o teplotě cca 40 °C s přídavkem 0,1 % roztoku Spolaponu AOS. Po vyjmutí z lázně, vyrovnání a zavadnutí se doklížily 0,5 % Tylose MH 300. Předsádky doschly mezi lepenkami pod zátěží.

Předsádky a vyspravené dvoulisty byly přišity ke knižnímu bloku lněnou nití tónovanou azobarvivy. První dva listy – titulní list a list, který jej původně podlepoval, jsou zakončeny na křidélko a takto pohromadě přišity ke knižnímu bloku. Tyto dva listy již zůstaly odděleny, protože na původně slepených stranách jsou přípisky a razítko. Prvnímu listu první složky se nedochoval druhý list v dvoulistu. Je proto zakončen na křidélko a takto sešit se složkou.

Demontáž, výsprava a adjustace kování

Z přední desky byly demontovány dvě nárožnice. Levá spodní sem byla adjustována druhotně železnými hřebíky. Rovněž byly demontovány hřeby, sloužící sekundárně k zavírání knihy na usňový řemínek, které již neplnily svou funkci. Tyto zkorodované hřebíky způsobovaly degradaci okolního materiálu a mechanicky poškozovaly papírovou podložku uvnitř knihy. Proto jsem přistoupila k sejmutí druhotných úprav kování. Pravá horní nárožnice byla také sejmuta, i když její adjustace byla původní. Stalo se tak kvůli zlomu desky, který procházel v místě pod nárožnicí a kvůli pozdější výspravě usně, jejíž roh byl v tomto místě odtržen. Nárožnice ze zadní desky mohly být

ponechány na svém místě. Jejich adjustace byla originální a všechny restaurátorské zákroky bylo možné provést, aniž by musely být sejmuty.

Demontáž byla provedena odvrtáváním kombinovaným s vyklepáváním hřebů pomocí důlčíku. Spony byly opatrně páčeny. Korozní produkty železa byly z dřevěných desek odstraněny mechanicky (odvrtáním).

Zelené skvrny na nárožnici byly vyčištěny destilovanou vodou pomocí vatového tamponu pod mikroskopem.

Fragmenty železných hřebíků se odrezovaly v 8 % vodném roztoku Chelatonu III za použití jemného ocelového kartáčku. Po odrezení byly důkladně propláchnuty destilovanou vodou a zakonzervovány Veropalem D 709 v xylenu.

Po výspravách usně byly sejmuté nárožnice adjustovány šesti novými mosaznými hřebíčky, jejichž hlavičky byly pilníkem upraveny tak, aby se co nejvíce přiblížily originálu. Hřebíčky byly žíhány plamenem. Závěrečná barevná úprava byla, po konzultaci s restaurátory kovu, provedena akvarelovými barvami a zafixována Veropalem D 709 v xylenu.

Mosazné nárožnice byly zakonzervovány včelím voskem rozpuštěným v lékařském benzínu.

Restaurování dřevěných desek

Desky byly očištěny od klihových reziduí destilovanou vodou a vatou. Korozní produkty, vnesené do desek železnými hřebíky byly odvrtány. Zadní deska na straně u hřbetu knihy byla petrifikována injektáží Solakrylem BMX.

Prasklé desky byly slepeny kostním klihem a zafixovány ztužidly. Otvory po hřebíčcích a drobné spáry, v místě lepení desek, byly vytmeleny tmelem z kostního klihu a bukových pilin. Tmely byly zabroušeny do tvaru smirkovým papírem.

Montáž knihy a nasazení desek

Jeden motouz z dvojitého vazu na přední desce (spodní z druhého odspoda) bylo nutné v místě nasazení do desky zpevnit. Použit byl konopný motouz, který byl po rozvláknění přilepen na vaz za použití škrobu. Spoj se následně ještě zpevnil přišitím krajních složek a předsádek.

Přišité složky byly s knižním blokem sklíženy pšeničným škrobovým mázem.

Mezivazní přelepy byly čištěny od zbytků klihu pomocí 5 % Tylose MH 300. Byly vyspraveny tónovaným japonským papírem Tengujo Kashmir lepeným 4 % Tylose MH 6000. Po sejmutí pracovních mezivazních přelepů z leteckého plátna, byly původní přelepy přilepeny škrobem na knižní blok.

Pergamenové fragmenty kapitálků byly sejmuty, očištěny od klihu za použití 5 % Tylose MH 300 v 50 % etanolu a opět navráceny zpět na původní místo, přilepeny 4 % Tylose MH 6000 v 50 % etanolu. Jako rozpouštědlo pro Tylose byl použit 50 % etanol, aby došlo k minimálnímu provlhčení pergamenu.

Desky byly nasazeny pomocí nových a původních kolíčků. U přední desky se dochoval druhý horní a prostřední kolíček, u zadní tři prostřední. Ostatní byly nově vyřezány z bukového dřeva. Původní kolíčky byly v otvorech volné, proto se k jejich upevnění použil kostní klíh.

Restaurování usňového pokryvu

Useň byla z lícové strany čištěna 80 % isopropylalkoholem. Z rubové strany byla mechanicky očištěna od klihových reziduí.

Nové doplňky jsou vyrobeny z jirchy (vepřovice), tónované lihovými mořidly. Jsou přilepeny škrobem. V místech, kde škrobové lepidlo vysprávku neudrželo, byl k přilepení následně použit kožní klih. Původní jircha je přilepena škrobem. Vazy byly vyvázány ve vyvazovacím lisu.

Závěrečná retuš usně v místě odření od hrany prasklé desky, byla provedena pastely zn. Derwent.

Vylepení přídeští

Předsádky byly postupně, jeden list po druhém, vylepeny pšeničným škrobem. Kniha byla v průběhu lepení otevřena v úhlu cca 90°. Po zavadnutí škrobu se kniha zavřela a důkladně zatížila.

Zhotovení ochranné krabice a závěrečná fotodokumentace

Ochranná krabice typu phase-box s krčky byla vyrobena z archivní lepenek BoxBoard a AlphaCell Antique, slepena je disperzním lepidlem Akrylep 545. Zapíná se na samolepící body Velcro. Kniha je sepjata dvěma pásy z lepenky BoxBoard. Slouží pro udržení knihy v uzavřeném stavu. Uvnitř krabice se kromě restaurovaného objektu nachází i krabice s fragmenty, výpisem z restaurátorské zprávy a fotografiemi knihy před a po restaurování. Fragmenty jsou uloženy v obálkách z Melinexu. Obsahují druhotné kování, tři mosazné hřebíčky z původního kování, části papírové podložky, původní vaz a lněnou nit, zbytky dřevěných kolíčků, hmyz, nalezený mezi předsádkami a traviny sebrané mezi stránkami 28 a 29 v první části knihy. Seznam fragmentů se nalézá v textové příloze.

V průběhu a na konci celého restaurování byl fotograficky dokumentován stav objektu.

6 Seznam použitých materiálů a chemikálií

Použité materiály:

Pšeničný škrob

Japonský papír Tengujo Kashmir 8,6 g/m^2

Japonský papír Kawashahi 35 g/m^2

Japonský papír Kouzo 3,5 g/m^2

Jircha (vepřovice)

Kožní klih

Kostní klih

Bukové piliny

Bukové kolíčky

Lněná nit

Konopný motouz

Mosazné hřebíčky

Akvarelové barvy zn. White Nights

Pastely zn. Derwent

Veropal D 709 v xylenu (roztok akrylátového pojiva v organických rozpouštědlech)

Včelí vosk v lékařském benzínu

Použité chemikálie a adheziva:

Destilovaná voda

Etanol

Lékařský benzín

Cyklododekan ($C_{12}H_{24}$, organická sloučenina, uhlovodík – cykloalkan s dvanácti atomy uhlíku v molekule)

Spolapon AOS (ionogenní anionaktivní tenzid, Alfa-olefin (C14-16) sulfonát sodný)

5 % Tylose MH 300 ve vodě (methylhydroxyethylcelulosa)

5 % Tylose MH 300 v 50 % etanolu (methylhydroxyethylcelulosa)

0,5 % Tylose MH 300 ve vodě (methylhydroxyethylcelulosa)

4 % Tylose MH 6000 ve vodě (methylhydroxyethylcelulosa)

4 % Tylose MH 6000 v 50 % etanolu (methylhydroxyethylcelulosa)

Azobarviva – saturnová šeď LRN, saturnová hněď L2G, rybacelová žluť D3R

Lihová mořidla – limba, dub světlý, dub tmavý

Solakryl BMX v xylenu (kopolymer butylmetakrylátu a metylmetakrylátu)

8 % Chelaton III v destilované vodě (kyselina ethylendiamintetraoctová disodná sůl dihydrát)

Bathofenantrolin (4,7-difenyl-1,10-fenantrolin, nasycený roztok v etanolu)

Pomocné materiály:

Pryž Wallmaster

Hollytex (100 % polyester bez obsahu kyselin)

Filtrační papír

Filc

Dřevitá lepenka

Letecké plátno (100 % bavlna)

Vata

Vatové tampony

Ocelový kartáček

Smirkový papír

Materiály použité na výrobu ochranného obalu:

Archivní lepenka BoxBoard (1 mm, pH 7,5 – 9,5, min. alkalická rezerva 2 %)

Lepenka AlphaCell Antique (2 mm, 1505 g/m^2, alkalická rezerva)

Melinex 401 (75 μm, 100 % polyesterová folie)

Akrylep 545x1(homogenní směsí akrylátového kopolymeru, vody a dispergačních aditiv)

Samolepící body Velcro (suchý zip)

7 Podmínky uložení

Knihu doporučuji uchovávat v těchto podmínkách:

Relativní vlhkost	30 – 50 % ± 5 %
Teplota	14 – 18 °C ± 2 °C
Intenzita osvětlení	max. 50 lx

Objekt je třeba chránit před přímým slunečním světlem, prachem, nadměrnou vlhkostí, výkyvy vlhkosti a teploty. Zápůjčky navrhujeme omezené, pouze při vhodných podmínkách a bezpečné manipulaci. Uložení v horizontální poloze ve vyhotoveném ochranném obalu z nekyselé lepenky. Doporučujeme knihu v zavřeném stavu uchovávat sepjatou lepenkovými pásy. Při manipulaci s knihou je vhodné používat bílé bavlněné rukavice a podkládací klíny, aby nedocházelo k namáhání knihy.

8 Německé postily v kontextu reformace a protireformace

Do vývoje Evropy v 16. st. zasáhly tři myšlenkové a umělecké proudy – renesance, humanismus a reformace. Rychlému šíření myšlenek výrazně napomáhal knihtisk.[14]

Snahou reformace bylo v počátcích napravení církve. Příčinami reformace byla krize v katolické církvi, její velký majetek, nepřikladné chování hodnostářů a rozklad církevního učení vlivem humanismu. Iniciátorem se stal v roce 1517 Martin Luther, navazující na odkaz Johna Wiclefa a Jana Husa.

Reakcí katolické strany byla protireformace. Katolíci se úporně snažili získat zpět svou nadvládu. K tomuto účelu byly mj. povolány církevní řády. Především jezuité, kteří měli díky své působnosti ve školství velký vliv, a kapucíni. Nutností bylo mít oporu i ve světské moci. Hlavními podpůrci protireformace byli Habsburkové a Wittelsbachové.

K obraně proti reformaci byl svolán také tridentský koncil (1545–1563), jehož posláním byla i vlastní reformace římskokatolické církve.

Předpokladem šíření reformace byla také suverenita stavů. Protestantismus našel ve šlechtě silnou oporu, a proto bylo ještě obtížnější zastavit jeho šíření. Německá zemská knížata se r. 1531 spojila do šmalkaldského spolku.

V roce 1547 byl šmalkaldský spolek poražen. Po dlouhých jednáních mezi oběma stranami byl uzavřen augsburský mír. Zemští panovníci si mohli vybrat vyznání. Poddaní na jejich území se rozhodnutí museli podřídit.

Německé postily hrály významnou úlohu ve službách reformace i protireformace. Pomáhaly šířit myšlenky prostřednictvím kazatelů. Jejich produkce a výše nákladů byla obrovská. [15] Kázání zajišťovalo, že křesťanská doktrína bude neustále opakována.[16]

Spor luteránů a katolíků byl i v užívání jazyka. Protestanti se kvůli všeobecnému porozumění textu snažili používat národní jazyky, zatímco katolíci prosazovali latinu. Tvrdili, že překladem do němčiny text může nabýt jiných významů a pozbýt své správnosti.

---

[14] KNEIDL, Pravoslav – *Z historie evropské knihy*, Praha, Svoboda, 1989, str. 71

[15] FRYMIRE, John M – *The primacy of the postils: Catholics, Protestants, and the dissemination of ideas in early modern Germany*, Boston, Brill, 2010, str. 3

[16] Ibidem str. 11

Výraz „postila“ má kořeny v latině ze slov „post illa verba“.[17] Je to sbírka výkladů k Bibli, které se četly ve sváteční dny a o nedělích. Mohli sloužit k tichému domácímu čtení nebo pro kostelní kazatele. Obsah postil může sloužit jako zajímavý pramen pro kontext kulturních dějin a soudobé morálky. Postily jsou uspořádány podle liturgických potřeb církevního roku.[18]

Ve větším měřítku začali s produkcí postil luteráni. Bylo to nejlepší médium k šíření informací, masového ovlivňování názorů a normalizování hodnot.[19]

V 16. st. měla produkce katolických postil stejnou důležitost jako produkce luteránská. Katolíci se snažili luteránům vyrovnat v reakci na reformaci.[20]

Katolické i protestantské knihy měly ovšem stejně propagandistický charakter.[21]

Před Lutherem se pro postilu v Německu používal název plenarium. Po Lutherovi dostávaly postily obvykle název Postill oder Auβlegung der Episteln und Evangelien durchs gantze Jar.[22]

Po roce 1547 výrazně vzrostla produkce katolických postil v důsledku nadšení z porážky šmalkaldského spolku.

Vyskytovaly se svazky více postil v jedné knize, protože jednotlivé výtisky by byly příliš tenké. Knihy měly často kvarterní formáty. Díla vydaná v latině byla delší, i přesto se však objevovaly také v osmerkových formátech, protože latinské písmo zabralo méně místa než švabach.[23]

---

[17] Po těchto slovech

[18] VOIT, Petr – *Encyklopedie knihy*, Praha, Libri, 2006, str. 710

[19] FRYMIRE, John M – *The primacy of the postils: Catholics, Protestants, and the dissemination of ideas in early modern Germany*, Boston, Brill, 2010, str. 15

[20] Ibidem str. 38

[21] Ibidem str. 103

[22] VOIT, Petr – *Encyklopedie knihy*, Praha, Libri, 2006, str. 710

[23] FRYMIRE, John M – *The primacy of the postils: Catholics, Protestants, and the dissemination of ideas in early modern Germany*, Boston, Brill, 2010, str. 204

Pro úsporu místa byl text tištěn ve dvou sloupcích, takže slova byla blíže sebe. Kazatelům se díky tomuto uspořádání také lépe četlo, protože na kratší řádce méně ztráceli text. Úvod se často psal v jednom sloupci, protože byl určen pro tiché čtení. [24]

[24] FRYMIRE, John M – *The primacy of the postils: Catholics, Protestants, and the dissemination of ideas in early modern Germany*, Boston, Brill, 2010, str. 205

9 Pierre de Besse a *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr*

Od poloviny 16. st. se do latiny, a později i do němčiny začaly překládat i zahraniční katolické postily. Od 90. let k tomuto jevu docházelo v hojnější míře. Překládali se zejména francouzští, nizozemští a španělští autoři. Stalo se tak díky mobilitě členů mnišských řádů.[25] Písaři postil byli zejména františkáni, dominikáni a jezuité.[26]

Takto byla přeložena i kniha *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr*, jedna z postil Pierra de Besse.

Pierre de Besse (1567–1639) byl francouzský doktor teologie a kazatel. Přednášel na Sorboně, stal se královým poradcem a kazatelem. [27]

Poprvé bylo dílo Pierra de Besse vydáno ve Svaté říši římské latinsky v roce 1611. Mezi lety 1611–1620 se kniha dočkala jedenácti reprintů. Překladatelem byl Matthaeus Tympe. Od Pierra Besseho přeložil tři postily. *„Jako jiní překladatelé necítil povinnost přeložit postilu přesně slovo od slova, spíše rozšířil či zkrátil text podle toho, jakou důležitost mu přikládal pro německé publikum.“*[28] A tak přiblížil francouzskou postilu ostatním německým postilám. Zahrnovala oblíbená témata kazatelů, která byla očekávána. Např. nebeská znamení během posledního soudu nebo odlišnost zázraků od běžných událostí.[29]

V roce 1616 pořídil nový překlad Besseho postil Aegidus Albertinus (1560–1620). Byl to člen jezuitského řádu holandského původu. Působil jako překladatel z francouzštiny, italštiny, španělštiny a latiny. Jeho činnost zahrnovala i autorskou tvorbu. Byl vlivným

[25] FRYMIRE, John M – *The primacy of the postils: Catholics, Protestants, and the dissemination of ideas in early modern Germany*, Boston, Brill, 2010, str. 260

[26] Ibidem str. 434

[27] http://data.bnf.fr/12064872/pierre_de_besse

[28] FRYMIRE, John M – *The primacy of the postils: Catholics, Protestants, and the dissemination of ideas in early modern Germany*, Boston, Brill, 2010, str.378

[29] Ibidem

spisovatelem ve službách protireformace. Nejprve pracoval jako řádový knihovník, později se stal soudním poradcem Maxmiliána I. Bavorského.[30]

Tentokrát se jednalo o překlad do němčiny. Jeho cílem bylo působit na kazatele, přednášející v národním jazyce. Z překladu mohl být náročnější čtenář rozpačitý. Postila byla zkrácena a zjednodušena, protože složitým teologickým kličkám a rafinovaným filosofickým výkladům Albertinus dostatečně nerozuměl a s překladem měl jisté problémy.[31]

Knihu v tomto překladu vytiskl Nikolaus Heinrich (1597–1654), mnichovský tiskař, podporující jezuity.[32] V německém překladu vyšla kniha třikrát.

[30] http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01327255
[31] Ibidem, str. 406

[32] http://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cni00019683

10 Typologie renesanční knižní vazby

Renesanční knižní vazba vznikla působením arabských vlivů. V průběhu 15. st. se renesance šířila z Itálie do Francie, jižního Německa a dalších zaalpských zemí.[33]

Díky vynálezu knihtisku došlo na přelomu 15. a 16. st. k rozvoji rychlejších a levnějších zdobících technik. Renesanční kniha je jemná a elegantní. Díky rozšíření lepenky je kniha lehká oproti gotickému období. Na pokrytí desek se používají jemnější usně. K urychlení slepotisku přispívá používání rolen a ploten. Hojněji se vyskytuje zlacený slepotisk.[34]

V knižní vazbě se renesance v Německu prosazovala později, než v Itálii nebo Francii. Němečtí knihaři přejímali nové vlivy pozvolna. Velké knihy mají dřevěné desky, masivní vazy a kování dokonce ještě v 18. st. Lepenka se začala používat až ve 2. pol. 16. st.[35]

Formát renesančního knižního bloku je nejčastěji běžných proporcí. Vyskytují se ovšem i výjimky podlouhlých úzkých formátů.[36] Na renesančních vazbách jsou předsádky z bílého ručního papíru. Často se objevují jednoduché dvoulisty, později dva prošité dvoulisty. Někdy bývá vnější dvoulist na straně přídeští zakrácen na křidélko. Vnější listy bývají přilepeny k přídeští.[37]

Knihy bývají šity na konopné motouzy, nejčastěji dvojité. Někdy jsou u hlavy a paty knihy vazy jednoduché. Vyskytuje se i střídání jednoduchých a dvojitých vazů. Měkké pergamenové vazby se šily obvykle na pergamenové vazy, nebo i na usňové řemínky. Prošívala se stále každá složka, používané nitě byly tenčí, než dříve. [38]

---

[33] BOHATCOVÁ, Mirjam – *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha, Panorama, 1990, str. 245

[34] ĎUROVIČ, Michal a kolektiv – *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha, Paseka, 2002, str. 376

[35] HAMANOVÁ, Pavlína – *Z dějin knižní vazby*, Praha, Orbis, 1959, str. 84

[36] ĎUROVIČ, Michal a kolektiv – *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha, Paseka, 2002, str. 384

[37] Ibidem str. 386

[38] Ibidem str. 385

Zakulacený hřbet je typický pro renesanční vazbu. Výrazněji oblý bývá u malých formátů.[39]

Ořízka renesanční vazby je vhloubená.[40] Renesanční ořízka se seřezávala hoblíkem, vytvořila se tedy hladká plocha, vhodná k barevné úpravě. I přesto se vyskytují i nebarvené ořízky. Časté jsou modrozelené. Od 17. st. se můžeme setkat s červenými leštěnými ořízkami. Dále se objevují stříkané ořízky s modrými a červenými pruhy. Vzácné vazby jsou zdobeny zlacenými, někdy cizelovanými ořízkami.[41]

Kapitálek přestává být součástí šití knižního bloku. Může být přišitý buď samostatně, anebo vyšitý na přilepeném textilním či pergamenovém proužku. Přišívaný kapitálek mívá jádro z motouzu. Přilepený kapitálek může a nemusí mít jádro. Nitě, použité k obšívání kapitálku byly nejčastěji ze dvou různých barev, z nichž jedna byla obvykle v přírodní režné barvě. Vyskytují se i kapitálky, vytvořené pouhým obšíváním nití, bez tvorby řetízku.[42]

Mezivazní pole byla přelepována pergamenovými přelepy.[43]

Dřevěné desky se vyskytují u vazeb s usňovým pokryvem po celou dobu renesance. Oproti gotické vazbě se zvětšují kanty a objevuje se výrazné hranění. Z vnější strany je přerušováno v místech spon a nárožnic. Hranění desek bývá i z vnitřní strany desky, takže vzniká téměř ostrá hrana. Hřbetní hrana je upravena oble, více na vnější straně. Hřbetní rohy jsou sraženy pro snazší zakládání usně. V období renesance se začínají objevovat lepenkové desky, dřevěné však stále převažují. Kanty vždy úměrně přesahují formát

---

[39] NUSKA, Bohumil – *Typologie českých renesančních vazeb*, In: *Historická knižní vazba*, Severočeské muzeum, Liberec, Liberec, 1964–1965, str.38

[40] NUSKA, Bohumil – *Typologie českých renesančních vazeb*, In: *Historická knižní vazba*, Severočeské muzeum Liberec, Liberec, 1964–1965, str. 38

[41] ĎUROVIČ, Michal a kolektiv – *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha, Paseka, 2002, str.386

[42] Ibidem str. 385

[43] Ibidem str. 384

knižního bloku.[44] Nejčastěji se používala buková prkénka. Tloušťka desky byla úměrná velikosti knižního bloku.[45]

Dřevěné desky se obvykle nasazovaly na vazy dvěma otvory u hřbetu, mezi nimiž byly drážky na motouzy, které se zatloukaly pomocí dřevěných kolíčků. Později se u lepenkových desek začalo vyskytovat nasazení roztřepených vazů přilepením pod předsádku nebo pod usňový pokryv.[46]

Převládajícím pokryvovým materiálem byla useň, pergamen nebo jircha.[47] Jednalo se nejčastěji o jemné teletiny, méně pak koziny a vepřovice.[48] K typu pokryvového materiálu se vázala zdobící technika. Od druhé poloviny převládají světlé usně, zdobené slepotiskem. Tmavé usně se používaly v kombinaci se zlacením. Zlacení se někdy nachází i na slepotiskových vazbách, ale pouze v drobných doplňcích, jako např. letopočty nebo názvy titulů. Můžeme se setkat i s barvenými usněmi, hlavně kozinami a teletinami, kombinovanými se zlacením. Na bibliofilských vazbách se objevuje safián[49] a marokén[50].[51] Záložky se tenčily a rovně seřezávaly, v rozích se useň zapracovala na styk. K polousňovým nebo polopergamenovým vazbám se přidával natíraný pergamen nebo papír. Pergamenové potahy mohou být vyrobeny z již popsaných listů starších rukopisů.[52]

---

[44] Ibidem str. 382 – 3

[45] NUSKA, Bohumil – *Typologie českých renesančních vazeb*, In: *Historická knižní vazba*, Severočeské muzeum Liberec, Liberec, 1964–1965, str. 38

[46] ĎUROVIČ, Michal a kolektiv – *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha, Paseka, 2002, str. 383

[47] NUSKA, Bohumil – *Typologie českých renesančních vazeb*, In: *Historická knižní vazba*, Severočeské muzeum Liberec, Liberec, 1964–1965, str. 39

[48] ĎUROVIČ, Michal a kolektiv – *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha, Paseka, 2002, str. 380

[49] Jemná měkká barvená useň z koziny, skopovice či teletiny

[50] Jemná měkká useň z koziny, skopovice či teletiny, barvená na černo

[51] NUSKA, Bohumil – *Typologie českých renesančních vazeb*, In: *Historická knižní vazba*, Severočeské muzeum Liberec, Liberec, 1964–1965, str. 39

[52] ĎUROVIČ, Michal a kolektiv – *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha, Paseka, 2002, str. 380

Nejvíce používanou výzdobnou technikou renesance je slepotisk. Rozšířila se i technika zlacení. Renesanční kolky jsou vyřezány pozitivně, takže vytvářejí vhloubený otisk, který chrání zlacení před otěrem. Výzdoba usně se postupně začala objevovat i na záložkách a hřbetu. Hřbety bývají zdobeny jednoduchými nebo několikanásobnými linkami kolem vazů.[53]

Kompozice slepotisku je symetrická a vertikální u knižních formátů, orientovaných na výšku. Základními kompozičními typy jsou kompozice rámová a dominantová. Rámová je spjata se slepotiskovou výzdobou, dominantová se častěji vyskytuje na zlacených vazbách.

Rámová kompozice je tvořena sestavou soustředných obdélníků, tvořených linkami a ornamenty. Uprostřed se nachází střední pole, vyplněné plotnou nebo menšími tlačítky. [54]

Dominantová kompozice využívá volné plochy desky k zdůraznění dominanty, umístěné veprostřed. Na okrajích desek se může vyskytovat bordura či nárožní výplně.

Existuje i smíšený kompoziční typ, který má ve svém středu dominantu, kolem níž je volné pole a rámová osnova.[55]

Uzavírání knihy je odvozeno od materiálu použitého na deskách. Vazby s lepenkovými deskami se uzavírají na stuhy, tkanice či usňové řemínky. Obvykle je kniha svázána dvěma páry tkanic před přední ořízkou. Méně často se vyskytuje jen jeden pár.[56]

U kování mizí ochranná zařízení knih, např. pukly, nožičky a řetězy.[57] Je to částečně z důvodu estetického cítění renesance, ale také kvůli větší produkci knih a z toho plynoucího vertikálního uložení svazků do polic. Knihy s dřevěnými deskami mají obvykle dvě spony, které se zapínají před přední ořízkou, výjimečně čtyři, které se zapínají i přes

---

[53] Ibidem str. 380 – 381

[54] NUSKA, Bohumil – *Typologie českých renesančních vazeb*, In: *Historická knižní vazba*, Severočeské muzeum Liberec, Liberec, 1964–1965, str. 43 – 44

[55] Ibidem 48 – 49

[56] ĎUROVIČ, Michal a kolektiv – *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha, Paseka, 2002, str. 387 – 388

[57] SOJKOVÁ, Karina – *Kovové prvky v knižní vazbě*, Pardubice, Univerzita Pardubice, 2011, str. 98

horní a dolní ořízku. Spony bývají vyrobeny z mosazného plechu, někdy mohou být vylity z bronzu. Nejčastějším typem spony je spona háčková. Na počátku období se ještě používají spony háčkové s průřezovou záchytkou. Později se vyvinul nový typ kolíčkové záchytky, který získal převahu. Těla spon a štítky mají stejný tvar. Hojně se zdobí prostým puncováním v podobě linek a teček. Štítek postupně nabývá tvaru čepele, tělo spony se zužuje a u kořene se rozšiřuje do tvaru písmene „T.[58]

V některých případech se až do počátku 17. st. objevují deltoidní nárožnice a čtvercová středová kování. Okraj nárožnice je rovný, případně jemně vykrajovaný. V průběhu 16. st. se deltoidní nárožnice vykrajuje hlouběji. Středová kování mají tvar příslušící nárožnicím.[59]

Z období gotiky přechází do renesance obálková vazba s klopou a přepásáním.

V průběhu renesance se začínají objevovat pergamenové vazby s měkkými deskami a plochým či mírně oblým hřbetem. Vazy jsou nahrazeny pergamenovými proužky, vycházejícími ven jenom v místě kloubu. U přední ořízky se často nachází hranové přehyby, kryjící ořízku. Kniha byla svazována textilními proužky nebo usňovými řemínky.[60]

[58] Ibidem str. 98 – 99

[59] Ibidem str. 99

[60] NUSKA, Bohumil – *Typologie českých renesančních vazeb*, In: *Historická knižní vazba*, Severočeské muzeum Liberec, Liberec, 1964–1965, str. 35 – 36

11 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo především restaurování knihy *Postilla Oder Auslegung aller Sonn- Fest und Feyrtäglichen Evangelien, durch das gantze Jahr, Advent und Fasten*. Dalším cílem bylo vypracování podrobné restaurátorské zprávy, zahrnující popisy restaurovaného díla a provedené restaurátorské zákroky.

Restaurátorská zpráva obsahuje základní informace o restaurovaném objektu, typologický a typografický popis a zevrubný popis grafické výzdoby. Její součástí je restaurátorský záměr, vypracovaný na základě průzkumu, pracovní postup, popisující restaurátorské metody, užité při restaurování objektu, a výpis materiálů, použitých při práci. Dále se zde nachází doporučené podmínky uložení a manipulace s knihou.

Restaurování knihy probíhalo od března do července 2014. Kniha byla mechanicky očištěna. Knižní blok byl oddělen od knižních desek. Papírová podložka byla vyspravena japonským papírem. Druhotné zásahy do kování byly sejmuty. Desky knihy byly slepeny a znovu nasazeny na knižní blok. Useň byla doplněna a vyspravena. Kování bylo vyčištěno a zakonzervováno. Na knihu byla vyrobena ochranná krabice z alkalické lepenky. V krabici se nacházejí i fragmenty, výpis z restaurátorské zprávy a fotografie stavu knihy před a po restaurování.

Součástí práce jsou dále kapitoly, zahrnující historicko-společenský kontext doby, ve které kniha vznikla.

Poslední část obsahuje textové a obrazové přílohy. Nachází se zde analýzy a průzkumy vzorků z knihy, nákresy funkčních prvků knihy, frotáže usně, dále pak katalogy dřevořezů a iniciál, doplňující kapitolu grafického popisu.

Důležitou součástí práce je fotodokumentace, dokládající stav knihy před a po restaurování a pracovní postup.

12 Textová příloha

Seznam textových příloh

Seznam fragmentů

Tabulka 1 – Zkoušky rozíjivosti

Tabulka 2 – Měření pH

Chemicko-technologický průzkum

Měření teploty smrštění vazební usně

Mikrobiologické zkoušky

Seznam fragmentů uložených v ochranné krabici s knihou

1 Řemínek druhotného kování

2 Fragmenty hřebíků druhotného kování

3 Původní hřebíky

4 Hmyz, nalezený v knize

5 Rostliny z knihy mezi stranami 28 a 29

6 Vaz

7 Nitě

8 Fragmenty dřevěných kolíčků

9 Fragmenty papírové podložky

Tabulka 1 - Zkoušky rozpíjivosti

	Tištěný text černá	Tištěný text červená	Tužka	Tmavá propiska	Světlá propiska	Razítko	Ořízka
Destilovaná voda	–	–	–	+	+	+	–
Etanol	–	–	–	+	+	–	–
Lékařský benzín	–	–	–	–	–	–	–

\+ rozpojivé

– nerozpíjivé

Tabulka 2 - Měření pH papíru před restaurováním

Str. 5, 1. část, levý horní roh	7,11
Str. 5, 1. část, střed	6,85
Str. 5, 1. část, pravý dolní roh	5,8
Str. 311, 1. část, levý horní roh	7,07
Str. 311, 1. část, střed	7,08
Str. 311, 1. část, pravý dolní roh	6,96
Str. 597, 1. Část, zateklina	7,24
Str. 637, 1. část, levý horní roh	7,28
Str. 637, 1. část, střed	6,79
Str. 637, 1. část, pravý dolní roh	6,89
Str. 279, 2. část, levý horní roh	7,44
Str. 279, 2. část, střed	6,79
Str. 279, 2. část, pravý dolní roh	7,20
Str. 84, 2 část, dobová oprava	6, 76
Str. 17, 3. Část, zateklina	7,5
Str. 253, 3. část, levý horní roh	7,08
Str. 253, 3. část, střed	6,55
Str. 253, 3. část, pravý dolní roh	5,74
Zadní předsádka, rezavá skvrna	6,13

Chemicko-technologický průzkum

Postill oder Außlegung der Fest

Zadavatel průzkumu:

- Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů – Kamila Vítová

Zadání průzkumu:

- *Identifikace vlákninového složení papíru a textilií*
- *Identifikace typu činění vazební usně*
- *Identifikace pojiva*

Metody průzkumu:

- *Optická mikroskopie v dopadajícím a procházejícím světle* – provedeno na optickém mikroskopu OPTIPHOT2-POL (Nikon, Japan) při zvětšení 50x, 100x a stereomikroskopu SMZ 800 (Nikon) při zvětšení 10x.
- *Mikrochemické zkoušky*

Popis metodiky:

- *Vlákninové složení papíroviny a textilií* – Herzbergova vybarvovací zkouška. Vzorky byly rozvlákněny v destilované vodě. Po vysušení byly vzorky zakápnuty Herzbergovým činidlem, zakryty krycím sklíčkem a pozorovány v mikroskopu v procházejícím světle
- *Určení druhu pojiva mikrochemickými zkouškami* – důkaz bílkovin přes pyrroly a pyrrolové deriváty, důkaz škrobu Lugolovým roztokem
- *Identifikace typu činění vazební usně* - důkaz přírodních tříslovin - test železitými solemi. Několik vláken odebraných ze vzorku bylo na podložním sklíčku rozděleno na dvě části, zakápnuto destilovanou vodou, zakryto krycím sklíčkem a k jedné části byl pod sklíčko přikápnut 1% roztok $FeCl_3$

Počet vzorků k analýze: 5

Vzorky byly odebrány zadavatelem

vzorek	Identifikační č.	popis
Vz. č. 1	7361	useň pravý dolní roh
Vz. č. 2	7362	papír stana 13

Vz. č. 3	7363	předsádka
Vz. č. 4	7364	motouz
Vz. č. 5	7365	lepidlo ze hřbetu

Výsledky chemicko-technologického průzkumu:

Stanovení vlákninového složení papíru a textilií:

- Vzorek č. 2 (7362)

Bílé procházející světlo

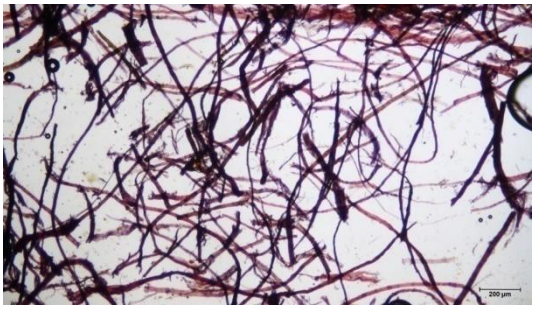

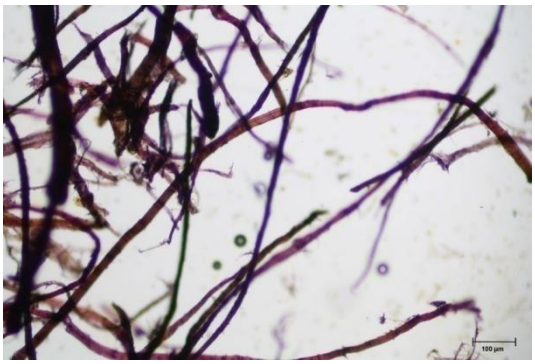

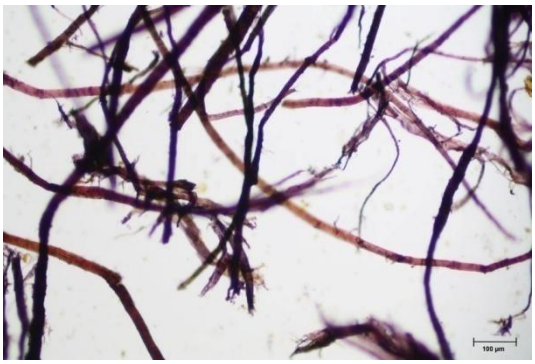

Vlákna vzorku se po styku s Herzbergovým činidlem zbarvila do vínově červena

Vinově červené zbarvení je typické pro vlákna hadroviny. Pozorovaná vlákna měla typické znaky lněných nebo konopných vláken (úzký lumen, kolénka).

- Vzorek č. 3 (7363)

Bílé procházející světlo

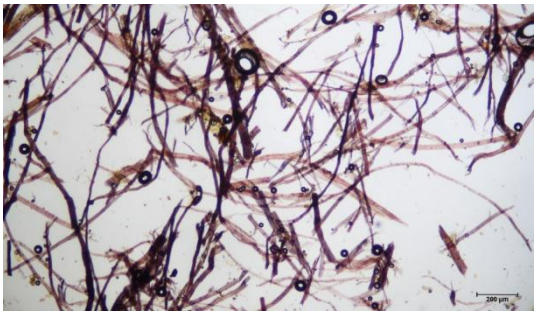

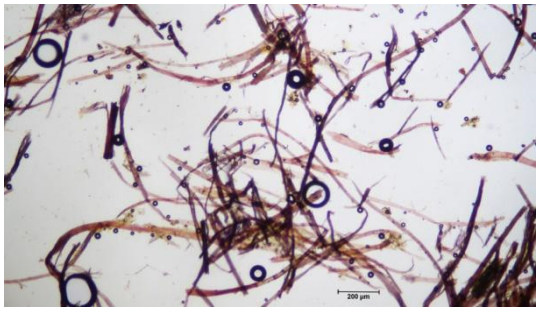

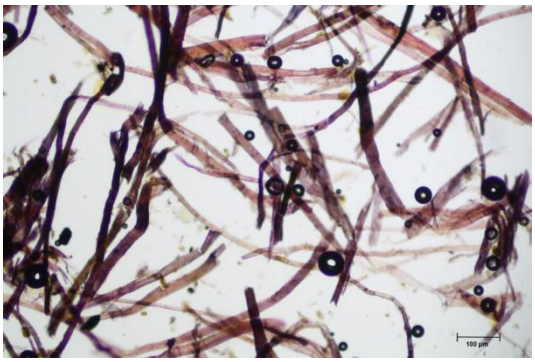

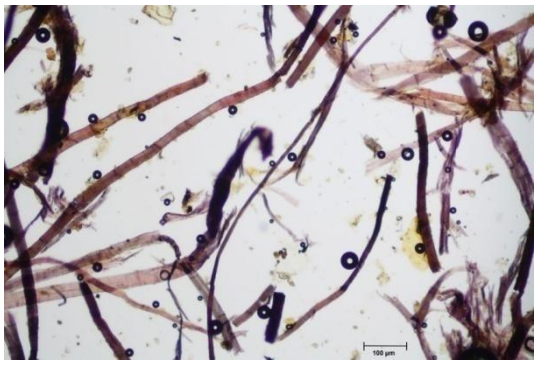

Vlákna vzorku se po styku s Herzbergovým činidlem zbarvila do vínově červena

Vinově červené zbarvení je typické pro vlákna hadroviny. Pozorovaná vlákna měla typické znaky lněných nebo konopných vláken (úzký lumen, kolénka).

- Vzorek č. 4 (7364)

Bílé procházející světlo

Vlákna vzorku se po styku s Herzbergovým činidlem zbarvila do vínově červena

Vinově červené zbarvení je typické pro vlákna hadroviny. Pozorovaná vlákna měla typické znaky lněných nebo konopných vláken (úzký lumen, kolénka).

Stanovení typu činění usně

- Vzorek č. 1 (7361)

Bílé dopadající světlo

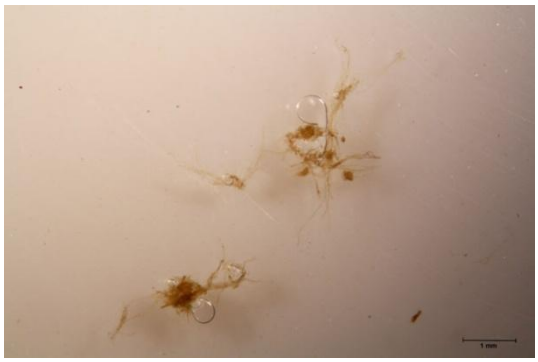

Vzorek Standart

Vlákna vzorku neztmavla. Vzorek neobsahuje třídlovinu.

Výsledky mikrochemických testů:

Vzorek	Důkaz na škroby	Důkaz na bílkoviny
Vz.č. 5 (7365)	-	++

Vzorek obsahuje velké množství ++, vzorek obsahuje malé množství +, vzorek neobsahuje -. Prázdné pole – nebyla provedena tato zkouška.

Závěr

Vzorky papíroviny (7362 a7363) jsou tvořeny hadrovinou nejspíše z konopných nebo lněných vláken. Vzorek textilie (7364) je tvořen nejspíše konopnými nebo lněnými vlákny. Vzorek usně (7361) není nejspíše třísločiněný. Vzorek lepidla (7365) obsahuje bílkoviny.

Zpracovala:

- Ing. Alena Hurtová, Fakulta restaurování Univerzita Pardubice

V Litomyšli 9. 4. 2014

Alena Hurtová

Národní knihovna
České republiky
National Library
of the Czech Republic

Oddělení vývoje a výzkumných laboratoří

Měření teploty smrštění vazební usně

Měření teploty smrštění je prováděno mikroskopicky s použitím měřící cely FP82 a termosystému FP900 (Mettler) a mikroskopu Olympus BX 60. Vzorek usně je namočen do destilované vody a rozvlákněn tupou hranou skalpelu. Rozvlákněný vzorek je v destilované vodě zahříván na vyhřívaném stolku rychlostí 2 °C / min a smrštění vláken je pozorováno v mikroskopu při zvětšení 40x.

Vzorek 7361

Vazební useň

Koherence vláken:
Rozvláknění probíhalo středně obtížně, vznikla směs částic s krátkými vlákny, prachových částic a středně dlouhých vláken. U vláken bylo pozorováno podélné štěpení.

Teplota smrštění:
Smršťování vláken probíhalo v intervalu 37,6 °C – 62,2 °C, zjištěná **teplota smrštění je 46,1 °C.**

Zjištěná teplota smrštění se blíží mezní hodnotě pro silně degradované usně (45 °C). Proto doporučují při restaurování vyvarovat se styku usně s vodou i činidly obsahujícími vodu.

17. 4. 2014

Ing. Magda Součková
OVVL NK ČR

NÁRODNÍ ARCHIV
ODDĚLENÍ PÉČE O FYZICKÝ STAV ARCHIVÁLIÍ
BIOLOGICKÁ LABORATOŘ
ARCHIVNÍ 4/2257, 149 01 PRAHA 4

MIKROBIOLOGICKÉ ZKOUŠKY

MÍSTO ODBĚRU:
Fakulta restaurování

MATERIÁL:
Postill oder Außlegung der Fest…
stěry

DATUM PROVEDENÍ: 31. 1. 2014

PROVEDENÉ ZKOUŠKY:
Pomocí sterilních vatových tampónů byly provedeny stěry. Takto získané pevné částice byly přeneseny na povrch sladinového a Czapek-Doxova živného agaru. Inkubace probíhala při 24 ± 4 °C po dobu 7 a 14 dní.

VÝSLEDKY:

číslo vzorku	*popis vzorku*	*počet živých zárodků plísní*	*identifikované druhy plísní*
1	str. 118	0	

ZÁVĚR:
Nebyly nalezeny živé zárodky plísní - není tedy třeba provádět žádná zvláštní dezinfekční opatření.

DATUM: 28. 2. 2014

PODPIS: Mgr. Bronislava Bacílková

NÁRODNÍ ARCHIV
149 01 Praha 4, Archivní 4/2257
IČO: 70979821

13 Grafická příloha

Seznam grafických příloh

Obr. 1 – Filigrány

Obr. 2 – Předsádky

Obr. 3 – Frotáž přední desky

Obr. 4 – Frotáž zadní desky

Obr. 5 – Poškození usně

Obr. 6 – Poškození desek

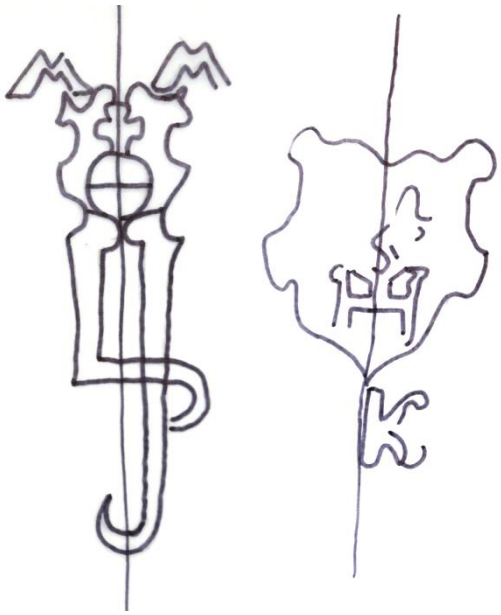

Obrázek 1 – filigrány na listech předsádky

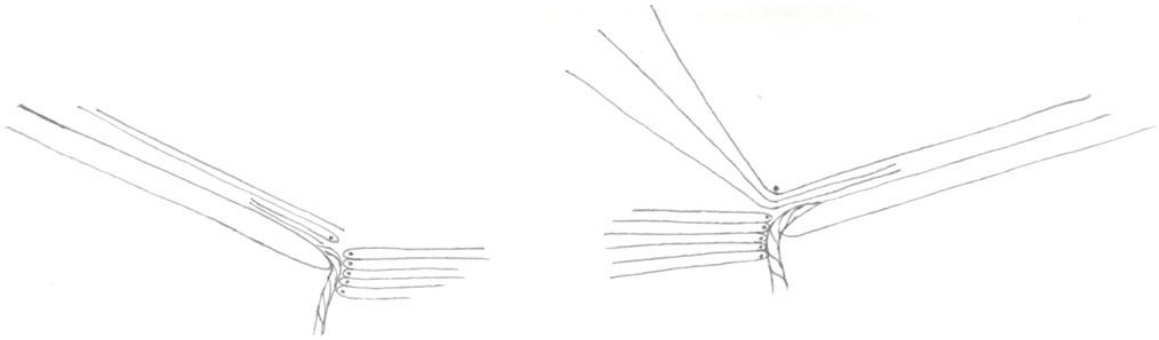

Obrázek 2 – schéma předsádek, nalevo předsádka u přední desky, vpravo u zadní

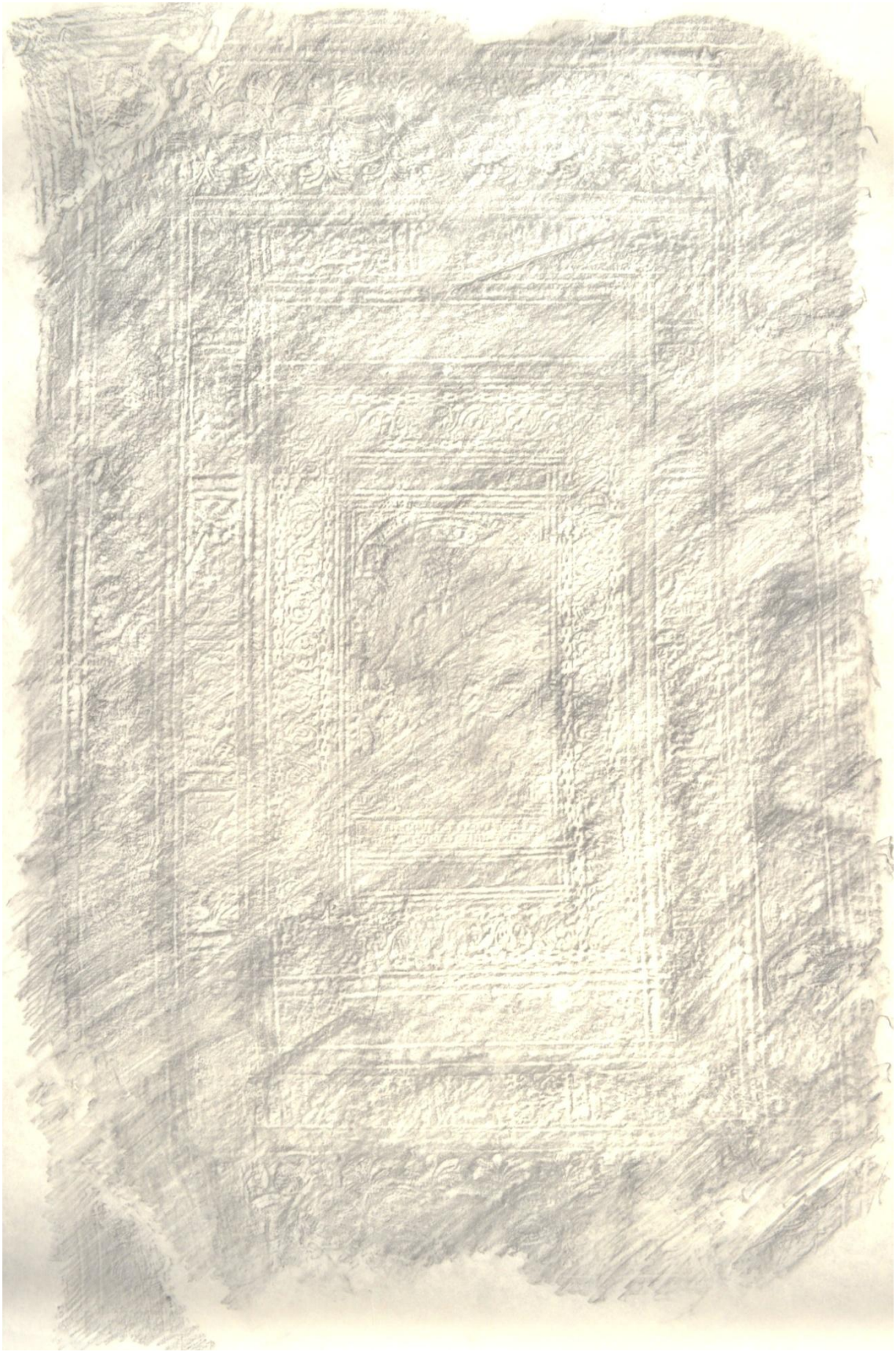

Obrázek 3 – frotáž přední desky

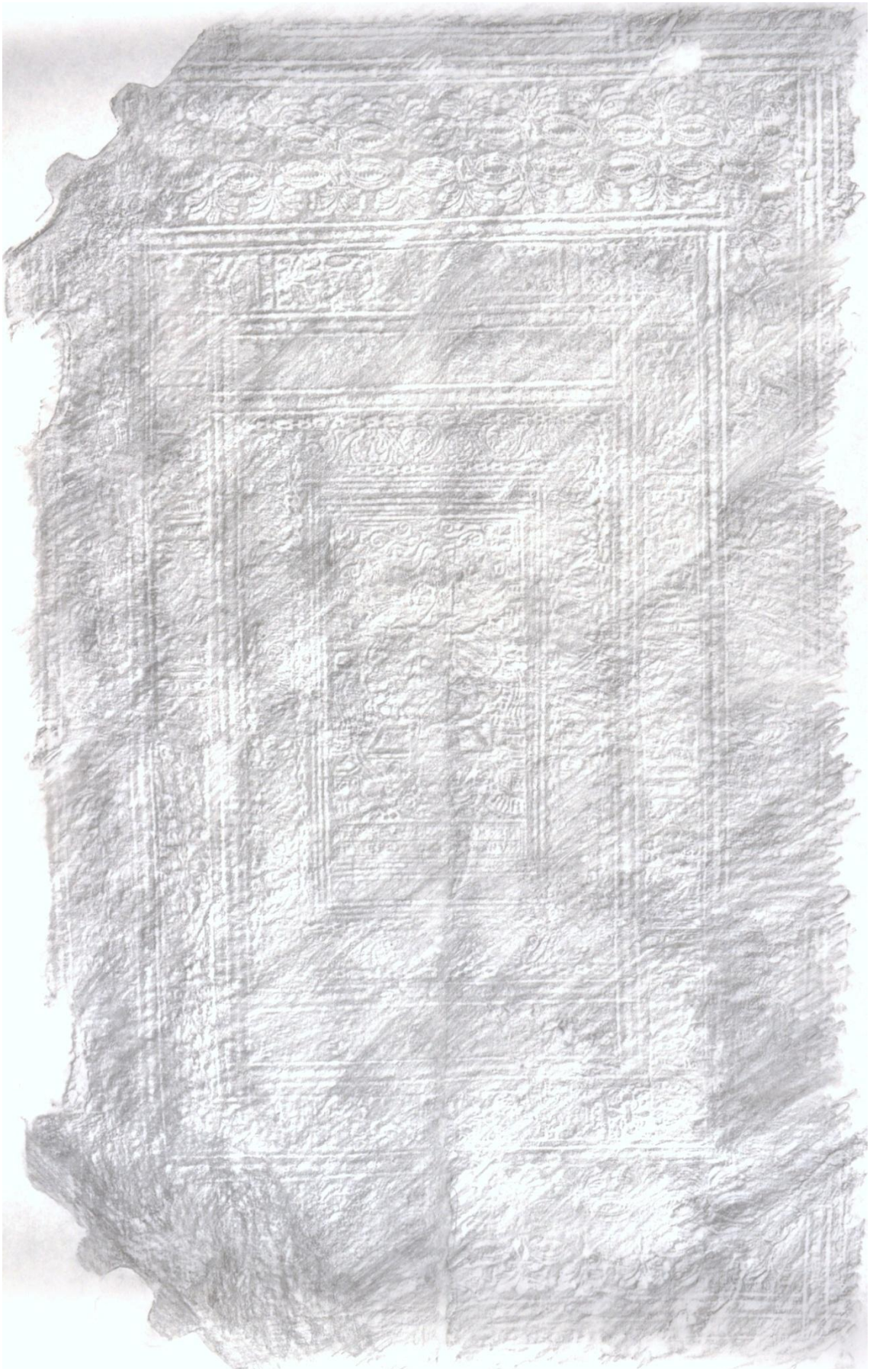

Obrázek 4 – frotáž zadní desky

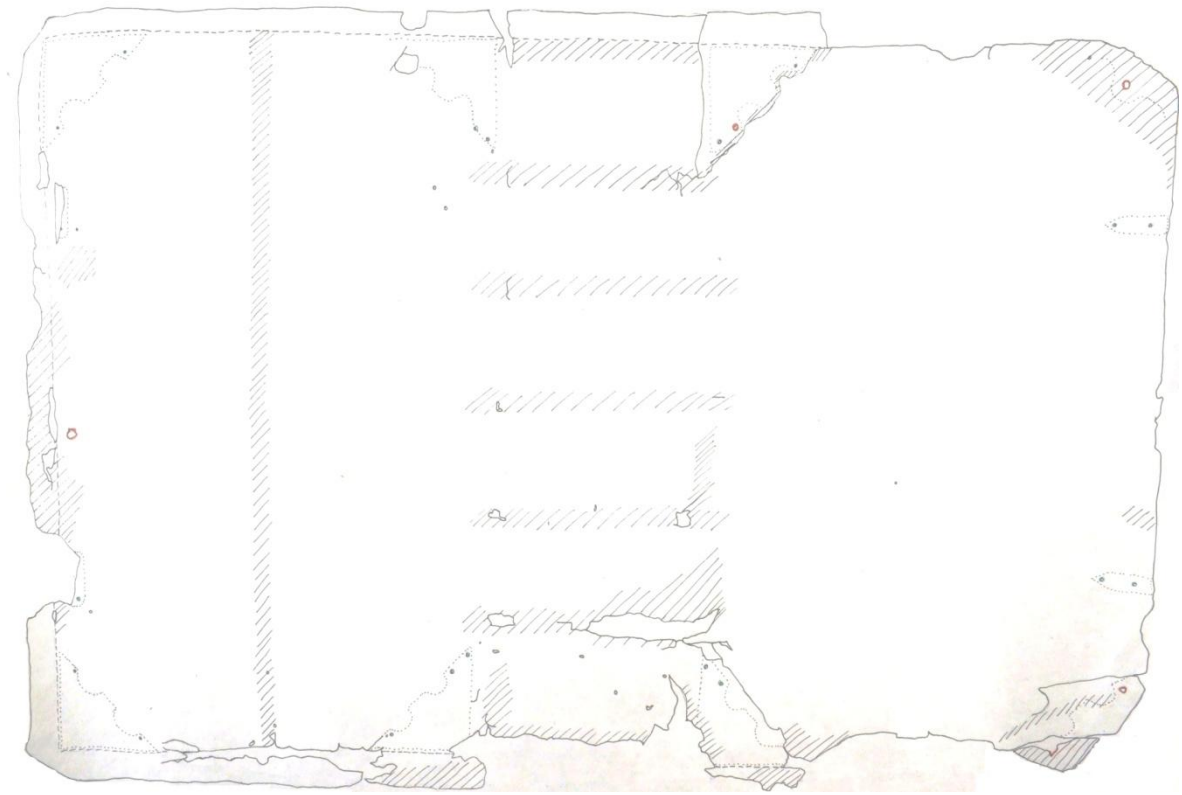

Obrázek 5 – poškození usně

….	Negativní obrys kování	°	Otvory po druhotném kování
----	Ohyb záložky	°	Otvory po původním kování
//////	Odřená useň		

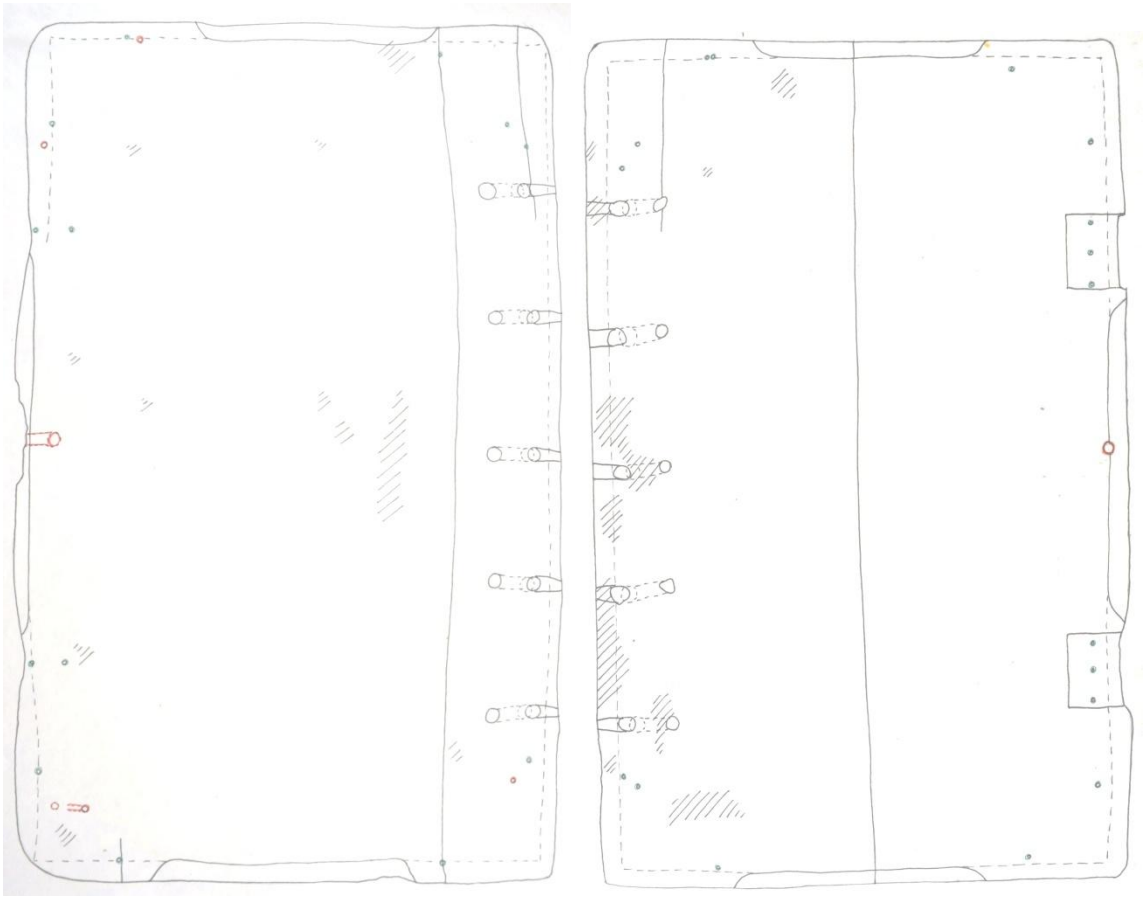

Obrázek 6 – poškození desek

….	Žlábek viditelný z druhé strany desky		Otvory po druhotném kování
----	Hranění	○	Otvory po původním kování
//////	Napadení červotočem		

13.1 Titulní listy a dekory

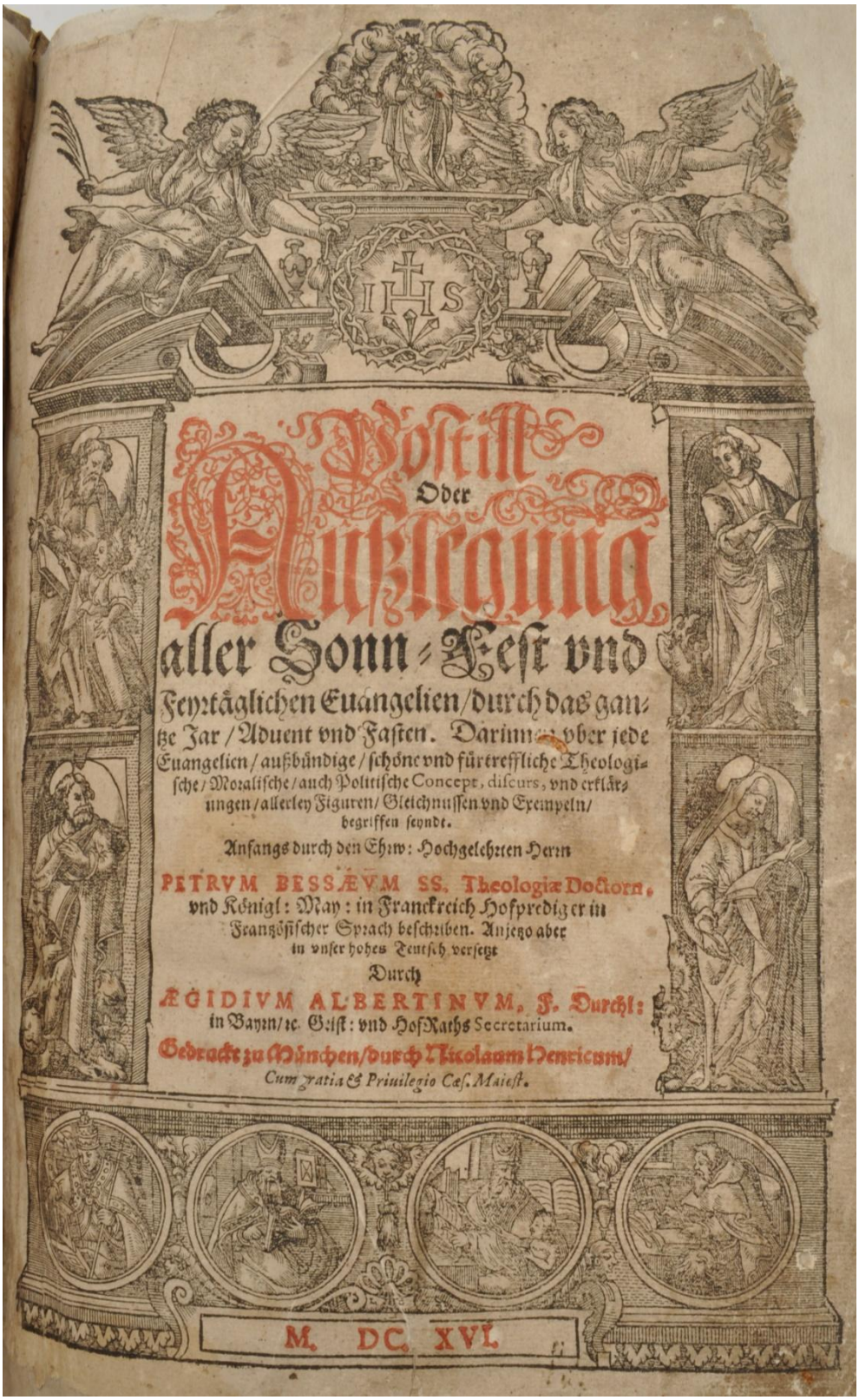

Titulní list první části

Postill

Oder

Außlegung der Fest-

vnd Feyrtäglichen Euangelien durch das gantze Jar. Darinnen außbündige / schöne vnd fürtreffliche Theologische/ Moralische/auch Politische Concept, discurs, vnd erklärungen/ allerley Figuren/ Gleichnussen vnd Exempeln begriffen seyndt.

Anfangs durch den Ehrw: Hochgelehrten Herrn

PETRVM BESSÆVM SS. Theologiæ Doctorn, vnd Königl: May: in Franckreich Hofprediger in Frantzösischer Sprach beschrieben. Anjetzo aber in vnser hohes Teutsch versetzt

Durch

ÆGIDIVM ALBERTINVM, F. Durchl: in Bayrn/ ꝛc. Geist: vnd Hofraths Secretarium.

Gedruckt zu München/ durch Nicolaum Henricum/

M. DC. XVI.

M. DC. XVI.

Titulní list třetí části

Vlys na první straně první části

Vlys na první straně druhé a třetí části

Viněta na poslední straně první části

13.2 Katalog dřevořezů

Str. 1, první část

Str. 27, první část

Str. 52, první část

Str.70, první část

Str. 87, první část

Str. 103, první část

Str. 118, první část

Str. 132, první část

Str. 149, první část

Str. 163, první část

Str. 178, první část

Str. 191, první část

Str. 226, první část

Str. 244, první část

Str. 261, první část

Str. 277, první část

Str. 294, první část

Str. 320, první část

Str. 330, první část

Str. 343, první část

Str. 357, první část

Str. 369, první část

Str. 384, první část

Str. 399, první část

Str. 414, první část

Str. 430, první část

Str. 445, první část

Str. 459, první část

Str. 471, první část

Str. 485, první část

Str. 503, první část

Str. 529, první část

Str. 545, první část

Str. 570, první část

Str. 599, první část

Str. 613, první část

Str. 644, první část

Str. 33, druhá část

Str. 116, druhá část

Str. 139, druhá část

Str. 162, druhá část

Str. 227, druhá část

Str. 243, druhá část

Str. 267, druhá část

Str. 287, druhá část

Str. 351, druhá část

Str. 358, druhá část

Str. 40, třetí část

Str. 78, třetí část

Str. 88, třetí část

Str. 101, třetí část

Str. 116, třetí část

Str. 125, třetí část

Str. 157, třetí část

Str. 169, třetí část

Str. 190, třetí část

Str. 200, třetí část

Str. 213, třetí část

Str. 224, třetí část

Str. 245, třetí část

Str. 256, třetí část

Str. 1, třetí část

13.3 Katalog iniciál

Iniciály s výškou 12 mm

Iniciála s výškou 13 mm

Iniciály s výškou 20 mm

Iniciála s výškou 27 mm

Iniciály s výškou 37 mm

14 Fotodokumentace

Seznam fotografií

Obrázek 1 - Kniha před restaurováním, pohled na přední desku, spodní a přední ořízku

Obrázek 2 - kniha po restaurování, pohled na přední desku, spodní a přední ořízku

Obrázek 3 – kniha před restaurováním, pohled na zadní desku, horní ořízku a hřbet

Obrázek 4 – kniha po restaurování, pohled na zadní desku, horní ořízku a hřbet

Obrázek 5 - přední deska před restaurováním

Obrázek 6 - přední deska po restaurování

Obrázek 7 – zadní deska před restaurováním

Obrázek 8 – zadní deska po restaurování

Obrázek 9 – hřbet před restaurováním

Obrázek 10 – hřbet po restaurování

Obrázek 11 – přední ořízka před restaurováním

Obrázek 12 – přední ořízka po restaurování

Obrázek 13 – spodní ořízka před restaurováním

Obrázek 14 – spodní ořízka po restaurování

Obrázek 15 – horní ořízka před restaurováním

Obrázek 16 – horní ořízka po restaurování

Obrázek 17 – zadní přídeští a předsádka před restaurováním

Obrázek 18 – zadní přídeští a předsádka po restaurování

Obrázek 19 – přídeští a titulní list před restaurováním

Obrázek 20 - přídeští a titulní list po restaurování

Obrázek 21 – titulní list před restaurováním

Obrázek 22 – titulní list po restaurování

Obrázek 23 – detail nárožnice na přední desce před restaurováním

Obrázek 24 – detail nárožnice na přední desce po restaurování

Obrázek 25 – prachové depozity na hřbetě knihy

Obrázek 26 – druhotně adjustovaná nárožnice

Obrázek 27 – druhotné kování, zavírací mechanismus

Obrázek 28 – druhotné kování, řemínek zavírání

Obrázek 29 – hřeb druhotného kování fixující řemínek

Obrázek 30 – mechanické poškození papírové podložky od železného hřebu

Obrázek 31 – mechanické čištění

Obrázek 32 – snímání předsádky

Obrázek 33 – desky po demontáži

Obrázek 34 – desky po demontáži

Obrázek 35 – zadní deska před restaurováním

Obrázek 36 – zadní deska po restaurování

Obrázek 37 – přední deska před restaurováním

Obrázek 38 – přední deska po restaurování

Obrázek 39 – hřbet po demontáži

Obrázek 40 – knižní blok po demontáži

Obrázek 41 – knižní blok po výspravě japonským papírem

Obrázek 42 – knižní blok po zastřižení doplňků

Obrázek 43 – demontované původní kování

Obrázek 44 – demontované druhotné kování

Obrázek 45 – detail kování před čištěním

Obrázek 46 – detail kování po čištění

Obrázek 47 – vodné čištění předsádek

Obrázek 48 – nastavený vaz

Obrázek 49 – mezivazní přelepy před restaurováním

Obrázek 50 – mezivazní přelepy po restaurování

Obrázek 51 – knižní blok v oklepávacím lisu

Obrázek 52 – knižní blok s přilepenými mezivazními přelepy

Obrázek 53 – kniha po nasazení desek

Obrázek 54 – usňové výspravy

Obrázek 55 – nárožnice adjustovaná na původní místo

Obrázek 56 – kniha v ochranné krabici

Obrázek 57 - Kniha před restaurováním, pohled na přední desku, spodní a přední ořízku

Obrázek 58 - kniha po restaurování, pohled na přední desku, spodní a přední ořízku

Obrázek 59 – kniha před restaurováním, pohled na zadní desku, horní ořízku a hřbet

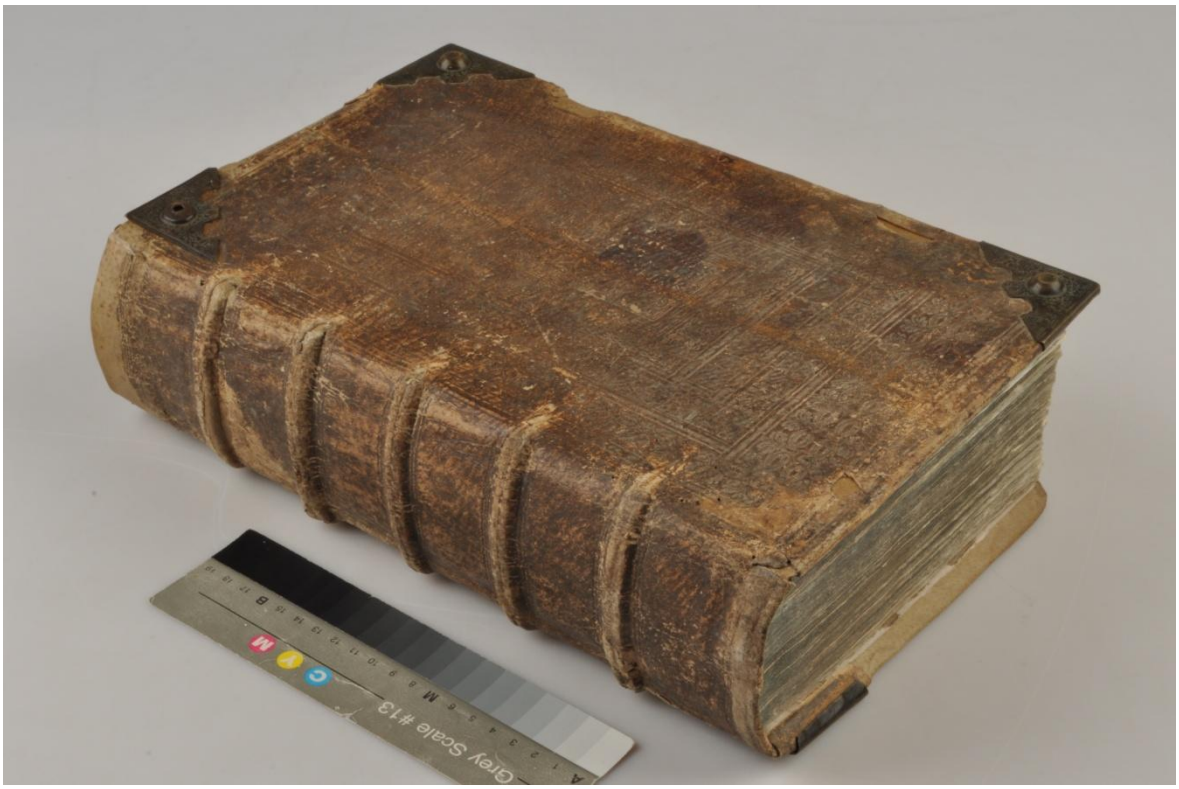

Obrázek 60 – kniha po restaurování, pohled na zadní desku, horní ořízku a hřbet

Obrázek 61 - přední deska před restaurováním

Obrázek 62 - přední deska po restaurování

Obrázek 63 – zadní deska před restaurováním

Obrázek 64 – zadní deska po restaurování

Obrázek 65 – hřbet před restaurováním

Obrázek 66 – hřbet po restaurování

Obrázek 67 – přední ořízka před restaurováním

Obrázek 68 – přední ořízka po restaurování

Obrázek 69 – spodní ořízka před restaurováním

Obrázek 70 – spodní ořízka po restaurování

Obrázek 71 – horní ořízka před restaurováním

Obrázek 72 – horní ořízka po restaurování

Obrázek 73 – zadní přídeští a předsádka před restaurováním

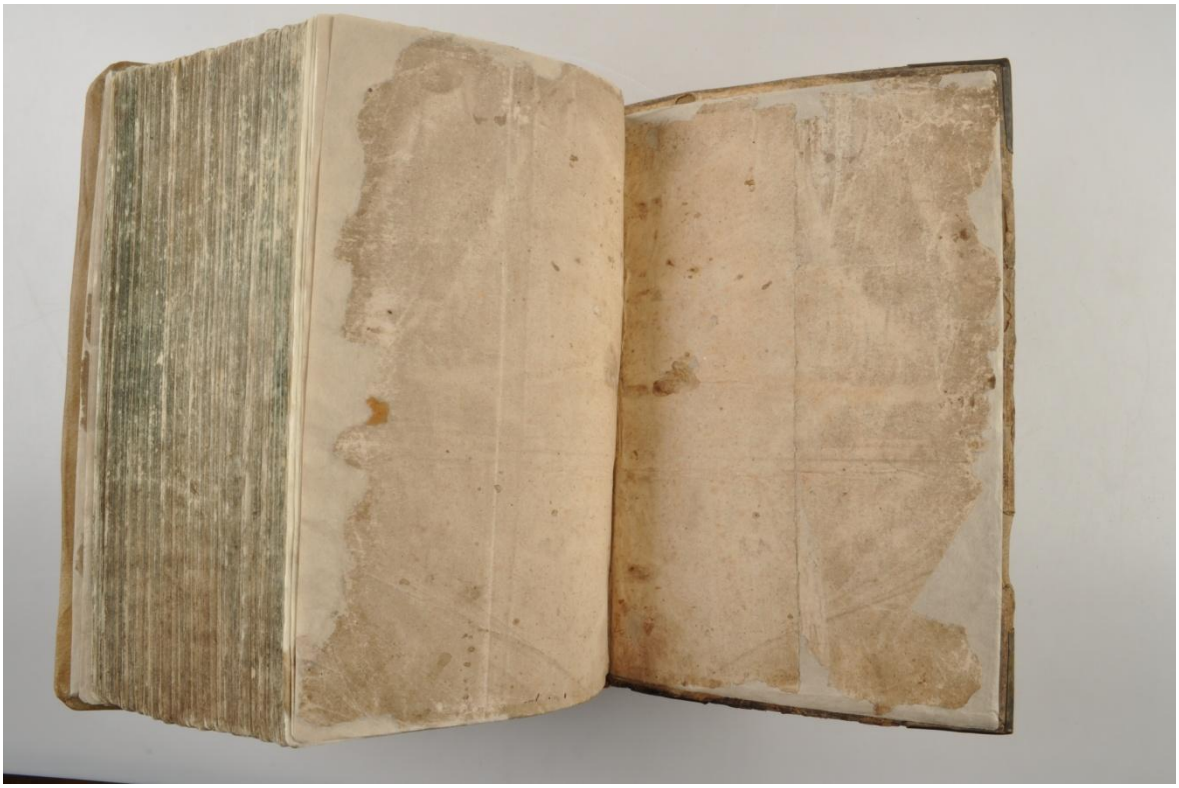

Obrázek 74 – zadní přídeští a předsádka po restaurování

Obrázek 75 – přídeští a titulní list před restaurováním

Obrázek 76 - přídeští a titulní list po restaurování

Obrázek 77 – titulní list před restaurováním

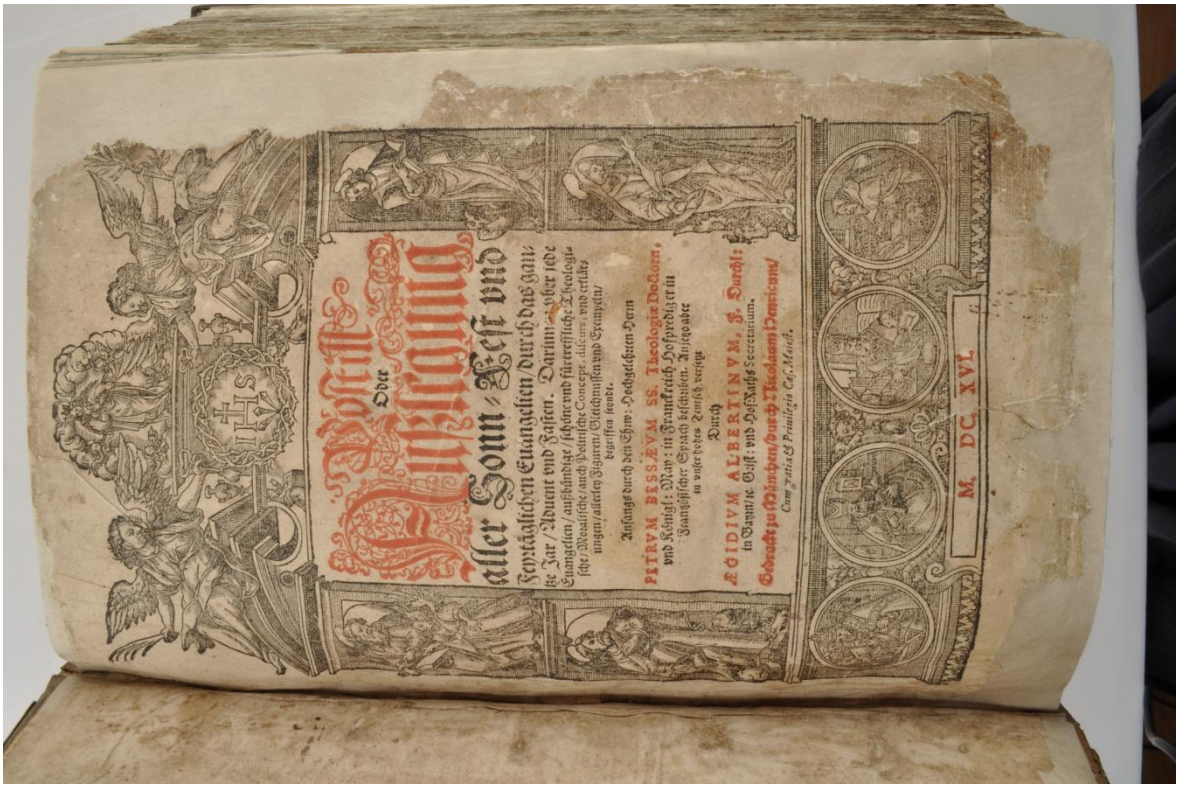

Obrázek 78 – titulní list po restaurování

Obrázek 79 – detail nárožnice na přední desce před restaurováním

Obrázek 80 – detail nárožnice na přední desce po restaurování

Obrázek 81 – prachové depozity na hřbetě knihy

Obrázek 82 – druhotně adjustovaná nárožnice

Obrázek 83 – druhotné kování, zavírací mechanismus

Obrázek 84 – druhotné kování, řemínek zavírání

Obrázek 85 – hřeb druhotného kování fixující řemínek

Obrázek 86 – mechanické poškození papírové podložky od železného hřebu

Obrázek 87 – mechanické čištění

Obrázek 88 – snímání předsádky

Obrázek 89 – desky po demontáži

Obrázek 90 – desky po demontáži

Obrázek 91 – zadní deska před restaurováním

Obrázek 92 – zadní deska po restaurování

Obrázek 93 – přední deska před restaurováním

Obrázek 94 – přední deska po restaurování

Obrázek 95 – hřbet po demontáži

Obrázek 96 – knižní blok po demontáži

Obrázek 97 – knižní blok po výspravě japonským papírem

Obrázek 98 – knižní blok po zastřižení doplňků

Obrázek 99 – demontované původní kování

Obrázek 100 – demontované druhotné kování

Obrázek 101 – detail kování před čištěním

Obrázek 102 – detail kování po čištění

Obrázek 103 – vodné čištění předsádek

Obrázek 104 – nastavený vaz

Obrázek 105 – mezivazní přelepy před restaurováním

Obrázek 106 – mezivazní přelepy po restaurování

Obrázek 107 – knižní blok v oklepávacím lisu

Obrázek 108 – knižní blok s přilepenými mezivazními přelepy

Obrázek 109 – kniha po nasazení desek

Obrázek 110 – usňové výspravy

Obrázek 111 – nárožnice adjustovaná na původní místo

Obrázek 112 – kniha v ochranné krabici

15 Seznam použité literatury a internetových adres

1. *Bible Písmo svaté Starého a Nového zákona*, ekumenický překlad, Ekumenická rada církevní v ČSR Praha, 1979
2. BOHATCOVÁ, Mirjam – *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha, Panorama, 1990
3. ĎUROVIČ, Michal a kolektiv – *Restaurování a konzervování archiválií a knih*, Praha, Paseka, 2002
4. FRYMIRE, John M – *The primacy of the postils: Catholics, Protestants, and the dissemination of ideas in early modern Germany*, Boston, Brill, 2010
5. HAMANOVÁ, Pavlína – *Z dějin knižní vazby*, Praha, Orbis, 1959
6. KNEIDL, Pravoslav – *Z historie evropské knihy*, Praha, Svoboda, 1989
7. NUSKA, Bohumil – *Typologie českých renesančních vazeb*, In: *Historická knižní vazba*, Severočeské muzeum Liberec, Liberec, 1964–1965
8. ROYT, Jan – *Slovník biblické ikonografie*, Praha, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2006
9. SOJKOVÁ, Karina – *Kovové prvky v knižní vazbě*, Pardubice, Univerzita Pardubice, 2011
10. VOIT, Petr – Encyklopedie knihy, Praha, Libri, 2006

http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01327255 ze dne 24. 7. 2014

http://www.piccard-online.de/detailansicht.php?PHPSESSID=&klassi=004.002.002.002.011.030&ordnr=115483&sprache= ze dne 26. 7. 2014

http://data.bnf.fr/12064872/pierre_de_besse/ ze dne 27. 7. 2014

http://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cni00019683 ze dne 29. 7. 2014